

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**POTRAŽNJA ZA OSIGURANJEM OD OPĆE
ODGOVORNOSTI**

Mentor:

Prof. dr. sc. Marijana Ćurak

Student:

Lucija Mihanović

Split, rujan, 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
1.1. Problem istraživanja.....	3
1.2. Predmet istraživanja.....	5
1.3. Istraživačke hipoteze	6
1.4. Cilj rada	7
1.5. Metode istraživanja	7
1.6. Doprinos istraživanju	8
1.7. Struktura diplomskog rada.....	8
2. OBILJEŽJA OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI	10
2.1 Osiguranje profesionalne (ugovorne) odgovornosti	15
2.1.1. Obvezna osiguranja od profesionalne odgovornosti	15
2.1.2. Dobrovoljna osiguranja od profesionalne odgovornosti	17
2.2 Osiguranje opće odgovornosti	21
3. ANALIZA TRŽIŠTA OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	24
3.1. Karakteristike tržišta osiguranja od odgovornosti u Republici Hrvatskoj....	24
3.2. Pregled tržišta osiguranja od opće odgovornosti u Republici Hrvatskoj.....	32
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DETERMINANTI POTRAŽNJE ZA OSIGURANJEM OD ODGOVORNOSTI	35
4.1. Definiranje uzorka i metodologija rada.....	35
4.2. Analiza rezultata istraživanja	40
5. ZAKLJUČAK.....	46

LITERATURA.....	47
SAŽETAK.....	50
SUMMARY.....	51
POPIS TABLICA, GRAFIKONA.....	52

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Osiguranje od odgovornosti javlja se prilično kasno, u 19. st. kao jedna od podskupina imovinskih osiguranja. Razlog tako kasnoj pojavi leži u činjenici da je obveza naknade štete bila povezana s krivnjom štetnika i shvaćana kao sankcija za građanski delikt. Smatralo se nemoralno osigurati takvu odgovornost jer to dovodi do neodgovornosti.¹ Najistaknutiji primjer ograničavanja prodaje osiguranja od odgovornosti bila je potpuna zabrana osiguranja pokrivenosti odgovornosti u bivšem Sovjetskom Savezu.² 1845. godine pariški sud izjasnio se u korist ugovaranja osiguranja od odgovornosti, čemu su pozitivno doprinijela i nova pravila o odgovornosti koja je prihvatio Napoleonov Građanski zakonik iz 1803.³

Istraživanja u području osiguranja od odgovornosti nisu brojna i češće se odnose na analizu pravnih aspekata ovoga osiguranja. Među malobrojnim radovima, nalazimo rad Shavell-ija. Autor je u svom istraživanju nastojao prikazati socijalne funkcije i nadzor osiguranja od odgovornosti. Želio je prikazati kako je osiguranje od odgovornosti društveno poželjno. Krenuo je od pretpostavki da osiguranje od odgovornosti štiti riziku nesklone osobe nasuprot riziku odgovornosti i da politika osiguranja od odgovornosti sadrži uvjete kojima nositelji te politike smanjuju rizik a koji se ne kose sa odgovornim poticajnim ponašanjem. Došao je do zaključka kako je osiguranje od odgovornosti poželjno iz dva razloga. Prvi razlog je u tome što poticaji za smanjenje rizika nisu kompromitirani u odnosu na osiguranje od odgovornosti. To objašnjava činjenicom da je politika osiguranja sastavljena tako da potiče osiguranika da smanji rizik, a ne da namjerno proizvodi gubitke. Drugi razlog pronalazi u tome da se ugovorom o osiguranju postave takvi uvjeti da je odgovornost jednaka šteti, oslobođena od eksternalija. Tako se osiguranjem od odgovornosti, u pravilu, podiže brigu za društvo.⁴

¹Ćurković, M. (2015.): Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti, Inženjerski biro, Zagreb, str. 12.

²Shavell, S. (2000.): On the social function and the regulation of liability insurance, Geneva Papers on Risk and Insurance, 25 (2), Harvard Law School Cambridge, MA 02138, str. 3.

³Ćurković, M. (2015.): op. cit., str. 12.

⁴Shavell, S. (2000.): op cit. str. 3.

U istraživanju provedenom za Kinu, istraživale su se karakteristike, trendovi i učinkovitost na osiguranja od odgovornosti za nekretnine. Osiguranje od odgovornosti na tržištu Kine zauzima 36% tržišta. U istraživanju se stavlja fokus na razliku u poslovanju i efikasnosti domaćih i stranih osiguratelja. Promatrajući nedavni period između 2008.-2013. godine, zbog svojeg rasta, veličine i potencijala, kinesko tržište osiguranja je postalo najvažnije tržište osiguranja u svijetu. Kina postupno izdaje dozvole za osigurateljska društva i korak po korak otvara svoja vrata stranim investitorima. Međutim, strani osiguratelji imaju mali udio u kineskom tržištu osiguranja i njihovo poslovanje je skuplje u odnosu na domaća društva za osiguranje. Za njih su skuplji troškovi reosiguranja i menadžerski troškovi. Tome ide u prilog činjenica kako su strani investitori svoje urede, dugo vremena, mogli otvarati samo u većim gradovima gdje je sve skuplje. Autori očekuju kako će tržište osiguranja od odgovornosti rasti zajedno sa gospodarstvom Kine i kako će se otvarati vrata za strane osiguratelje. Predlažu im da racionaliziraju poslovanje, smanje troškove i kapital efikasnije koriste.⁵

Browne et al. u svojem istraživanju analiziraju potražnju za osiguranjem motornih vozila i odgovornosti u OECD (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) zemljama. Potvrdili su pozitivnu vezu između dohotka i gustoće osiguranja, odnosno, da gospodarska razvijenost ima pozitivan učinak na potražnju za osiguranjem od odgovornosti. Također, autori pronalaze pozitivnu i statistički značajnu vezu između osiguranja od odgovornosti i udjela stranih osiguratelja od odgovornosti. To objašnjavaju činjenicom da veća potražnja za osiguranjem od odgovornosti proizlazi iz veće prisutnosti stranih osiguravatelja, koji potiču konkurenciju koja na kraju rezultira nižim cijenama polica osiguranja. Smanjenjem cijena dolazi do porasta potražnje za osiguranjem od odgovornosti. Negativnu i statistički značajnu vezu pronašli su između averzije prema riziku i potražnji za osiguranjem od odgovornosti. Averziju prema riziku mjerili su stupnjem obrazovanja pa ovakav rezultat objašnjavanju kako je veći stupanj obrazovanja povezan s manjom averzijom prema riziku. U ispitivanju varijable vjerojatnosti štete, mjerene stupnjem urbanizacije, nije pronađena statistički značajna veza. Nadalje, utjecaj pravnog sustava je statistički značajan, uz ostale nepromijenjene varijable. Udio osiguranja od

⁵Xie, X. (2015.): China's Property-Liability Insurance Market: Characteristics, Trends, and Efficiency by Ownership, Mihaylo College of Business and Economics California State University, Fullerton, Journal of Risk Management, dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=2609607> [30.4. 2016.]

odgovornosti je veći u zemljama s običajno-pravnim sustavima nego zakonsko-pravnim sustavima.⁶

U istraživanju Beenstock, Dickinson i Khajuria ispitivala se veza između premija osiguranja od odgovornosti i dohotka⁷. Autori su koristili u analizi uzorak od 12 industrijaliziranih zemalja kroz period između 1970.-1981. godine. Pronađena je pozitivna veza između potražnje za osiguranjem od odgovornosti i dohotka.

Istraživanja u području osiguranja od odgovornosti su malobrojna, a posebno ona u segmentu potražnje za osiguranjem od odgovornosti. U domaćoj literaturi ne nalazimo niti jedno istraživanje koje obuhvaća čimbenike koji utječu na odluke jedinica izloženih riziku na osiguranje od odgovornosti.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja su odrednice potražnje za osiguranjem od opće odgovornosti. U radu će se istražiti čimbenici koji utječu na potražnju za osiguranjem. Ispitivat će se utjecaj dohotka, cijene, averzije prema riziku, vjerojatnosti štete te pravnog sustava na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti. Istraživanje će se provesti na makro razini, a koristit će se podatci za europske zemlje.

⁶Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): International property-liability insurance consumption, *The Journal of Risk and Insurance*, 67 (1), str. 73.-90.

⁷Beenstock, M.; Dickinson, G.; Khajuria, S. (1988.): The Relationship between Property- Liability Insurance Premiums and Income: An international Analysis, *The Journal of Risk and Insurance*, 55, str. 259.-272.

1.3. Istraživačke hipoteze

Nakon definiranog problema i predmeta istraživanja, postavit će se hipoteze pomoću kojih će se donijeti određeni zaključci.

– **H1 - Dohodak utječe na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti**

Očekuje se da dohodak stanovništva, ima pozitivan učinak na potražnju za osiguranjem od odgovornosti. Veći dohodak povećava kupovnu moć pojedinca koji kupuje više, istodobno, povećava se i kupovina osiguranja. To se može vidjeti i u dosadašnjim istraživanjima koja su istraživala utjecaj dohotka na potražnju za osiguranjem od odgovornosti. Prema istraživanju Beenstock, Dickinson i Khajuria očekuje se pozitivna veza između potražnje za osiguranjem od odgovornosti i dohotka.⁸ Također, u istraživanju Browne et al. pronađena je pozitivna veza između osiguranja od odgovornosti i dohotka.⁹

– **H2 - Cijena osiguranja utječe na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti**

Očekuje se da veća cijena, smanjuje potražnju za osiguranjem od odgovornosti. Prema zakonu potražnje, kupac je voljan manje kupovati ukoliko cijena poraste.

– **H3 - Vjerojatnost štete utječe na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti**

Očekuje se da će potražnja za osiguranjem od opće odgovornosti biti veća s većom vjerojatnosti štete. Jedinice izložene riziku koje očekuju veći stupanj štete više su voljne kupiti osiguranje od opće odgovornosti.

– **H4 - Averzija prema riziku utječe na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti**

⁸Ibid

⁹ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

Veća averzija prema riziku pozitivno utječe na potražnju za osiguranjem. Ne želeći se izlagati riziku plaćanja odštete za štete koje su prouzročile, jedinice koje imaju viši stupanj averzije prema riziku, više kupuju osiguranja od odgovornosti.

1.4. Cilj rada

Cilj rada je prezentirati glavna obilježja i podjele osiguranja od odgovornosti, prikazati pregled dosadašnjih istraživanja o osiguranju od odgovornosti, analizirati tržišta osiguranja od odgovornosti u Republici Hrvatskoj te empirijski istražiti kako određeni izabrani čimbenici utječu na potražnju za osiguranjem od odgovornosti.

1.5. Metode istraživanja

Postavljanjem problema, predmeta i ciljeva istraživanja, potrebno je definirati i metode istraživanja koje će se koristiti. Za potrebe pojedinog dijela rada koristiti će se različite istraživačke metode. U teorijskom dijelu rada koristiti će se metoda deskripcije, koja bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja, predstavlja postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza. Zatim, koristit će se metoda analize koja raščlanjuje složene pojmove, sudove i zaključke na jednostavnije sastavne elemente i dijelove. Povijesnom metodom će se na temelju raznovrsnih dokumenata i dokaznog materijala analizirati ono što se u prošlosti dogodilo te kako i zašto se to tako dogodilo. Metodom klasifikacije će se raščlanjivati opći pojmovi na jednostavnije pojmove. U empirijskom dijelu istraživanja primijenit će se panel analiza, a metodom dokazivanja i opovrgavanja će se utvrđivati istinitost pojedinih stavova, odnosno, dokazivati pogrešnost teza. Metodom dedukcije će se iz općih sudova izvoditi posebni i pojedinačni zaključci. Na kraju će se metodom indukcije na temelju analize pojedinačnih činjenica doći do zaključka o općem sudu, odnosno od zapažanja konkretnih pojedinačnih

stavova doći će se do općih zaključaka te metodom komparacije usporedit će se prethodna istraživanja sa dobivenim rezultatima.

Za potrebe empirijskog dijela istraživanja, pri obradi podataka, koristi će se računalni program Stata u svrhu donošenja odluka o prihvatanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza.

1.6. Doprinos istraživanju

Ispitivanjem odabranih determinanti pokazat će se kako one utječu na potražnju za osiguranjem od odgovornosti. Doprinos istraživanju, očituje se u tome što nedostaje istraživanja na ovu temu. U Hrvatskoj ne postoje istraživanja ovakve vrste.

Prepoznavanjem varijabli koje utječu na potražnju za osiguranjem od odgovornosti i njihovog utjecaja, može pomoći društvima za osiguranje da usmjere svoje napore prema poticanju onih determinanti koje utječu na potražnju za ovom vrstom osiguranja.

1.7. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad, osim uvoda i zaključka obuhvaća četiri cjelina koji će u nastavku biti opisani.

Nakon uvoda, u prvom dijelu prezentirat će se glavna obilježja osiguranja od odgovornosti te podjela na osiguranje od opće odgovornosti i osiguranje od profesionalne (ugovorne) odgovornosti. U drugom dijelu analizirat će se osiguranje od odgovornosti u Republici Hrvatskoj gdje će se dati pregled karakteristika osiguranja od odgovornosti u Republici Hrvatskoj te udjela pojedinih vrsta osiguranja od odgovornosti u neživotnom osiguranju.

Nadalje, u trećem dijelu, slijedi empirijski dio istraživanja u kojem će se analizirati utjecaj određenih determinanti na potražnju za osiguranjem od odgovornosti.

Na kraju diplomskog rada, slijedi zaključak u kojem će se iznijeti rezultati dobiveni istraživanjem i usporedba sa dosadašnjim istraživanjima.

2. OBILJEŽJA OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Osiguranjem od odgovornosti osigurava se rizik obveze na naknadu štete trećoj osobi i to štete proistekle iz događaja za koji je osiguranik odgovoran.¹⁰ Prema zakonskim propisima, ukoliko treća osoba postavi zahtjev za naknadu, osiguratelj odgovara za štetu nastalu događajem.¹¹ Kod ovakvog osiguranja nije osigurana imovina osiguranika kao fizički pojam, nego osiguranik štiti svoj imovinski interes u nastojanju da spriječi umanjene imovine do kojeg bi došlo zbog obveze naknade štete.¹² To bi značilo da osiguranjem od odgovornosti se osigurava zakonska odgovornost osiguranika, a zapravo se štiti imovinski interes osiguranika jer umjesto osiguranika naknadu za štetu oštećenom nadoknađuje osiguratelj.¹³

Osiguranje od odgovornosti predstavlja društveni fenomen svojstven razvijenim društvima. Stoga se odgovornost može definirati kao spremnost određene pravne ili fizičke osobe da prihvati posljedice svojeg postupanja, odnosno, ne postupanja u pojedinom društvenom odnosu. Kada se u takvom odnosu dogodi štetni događaj, a uzročnik štete prihvati odgovornost, može se govoriti o odgovornosti štetnika. Tada nastupa osiguranje od odgovornosti, osiguratelji preuzimaju rizik za moguće štetne događaje koje štetnik, osiguranik, može prouzročiti. Poticaj razvoja ovog osiguranja je i u tome što se sve više posvećuje pozornost naknadi štete, a manje krivnji uzročnika štete ukoliko nema elemenata kaznene odgovornosti.

Karakteristika osiguranja od odgovornosti je to da su takva osiguranja „osiguranja s tzv. dugim repom“. To znači da se štete koje nastanu rješavanju mnogo godina nakon isteka police osiguranja. Ta karakteristika je pridonijela tome da se ova vrsta osiguranja podijeli na više vrsta u okviru neživotnih osiguranja.¹⁴

¹⁰Osiguranje od odgovornosti dostupno na:<http://www.hok-osiguranje.hr/osiguranje-od-odgovornosti-108138.aspx>, [1.4.2016]

¹¹ Andrijašević, S.; Petranović, V. (1999.): *Ekonomika osiguranja*, Alfa, Zagreb, str.114

¹²Osiguranje od odgovornosti dostupno na:<http://www.hok-osiguranje.hr/osiguranje-od-odgovornosti-108138.aspx>, [1.4.2016]

¹³Klobučar, D. (2007.): *Risk management i osiguranje*, Tectus, Zagreb, str. 288.-289.

¹⁴Klobučar, D. (2007.): op cit. str. 284.-286.

Pretpostavka je da se osiguranje od odgovornosti razvilo inercijom. Gledajući nekadašnje gospodarske uvjete, prije privatizacije, kada je sve bilo društveno vlasništvo i odgovornost se smatrala kao društvena. Bolje rečeno, odgovornost je bila ničija pa se ugovaratelji i osiguratelji nisu posebno bazirali na odgovornost. Prelaskom iz društvenog vlasništva u privatno, tj. prelaska na slobodno tržišno gospodarenje, određeni se objektivni vlasnici pa se tako mogla lakše i utvrditi odgovornost. Novi vlasnici trgovačkih društava postali su i „vlasnici odgovornosti“ za štete koje su društva mogli uzrokovati. Našli su se u situaciji da odgovaraju za posljedice gospodarske aktivnosti svojih gospodarskih subjekata. To se odnosilo na posjedovanje objekata za obavljanje djelatnosti, na pravne odnose, posjedovanje opasnih stvari, profesionalne propuste, neispravne proizvode i odgovornost prema vlastitim zaposlenicima. Ovim promjenama podigla se važnost osiguranja od odgovornosti. Može se reći kako su promjene u društvu osigurale razvoj ove vrste osiguranja jer su postale osnovni pokretač razvoja osiguranja od odgovornosti.

Prema vrstama osiguranja od odgovornosti, osiguranje od odgovornosti može se podijeliti na opću odgovornost (građansko pravna izvanugovorna odgovornost) i profesionalnu (ugovornu) odgovornost. U prvu skupinu bi spadale odgovornosti prema trećim osobama za štetu zbog smrti, povrede tijela ili zdravlja, kao i oštećenja ili uništenja stvari treće osobe. Osiguranje tada pokriva odgovornost za štetu nastalu iz djelatnosti osiguranika, iz posjedovanja stvari, iz pravnog odnosa, ili iz određenog svojstva kao izvora opasnosti. Također, moguće je ugovoriti i osiguranje poslodavatelja prema vlastitim djelatnicima. Profesionalnom odgovornošću smatra se odgovornost nastala zbog profesionalnog propusta osiguranika u izvršenju obveza nastalih iz obavljanja pojedinih djelatnosti.¹⁵ U nastavku će više riječi biti o vrstama osiguranja od odgovornosti.

Prema Pravilniku o rasporedu vrsta rizika po skupinama i vrstama osiguranja odnosno reosiguranja, ne postoji podjela na osiguranje od opće i profesionalne odgovornosti, već se osiguranje od odgovornosti može dijeliti na¹⁶:

¹⁵Osiguranje od odgovornosti dostupno na: <http://www.hok-osiguranje.hr/osiguranje-od-odgovornosti-108138.aspx>, [1.4.2016]

¹⁶Narodne novine (2016.): Pravilnik o rasporedu vrsta rizika po skupinama i vrstama osiguranja odnosno reosiguranja, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 23/16 i 27/16, čl. 5.

- osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila,
- osiguranje od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica,
- osiguranje od odgovornosti za upotrebu plovila,
- ostala osiguranja od odgovornosti.

Prema Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu¹⁷ obvezna osiguranja od odgovornosti u prometu su osiguranje putnika u javnom prijevozu od posljedica nesretnog slučaja, osiguranje vlasnika, odnosno korisnika vozila od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama, osiguranje zračnog prijevoznika, odnosno operatora zrakoplova od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama i putnicima te osiguranje vlasnika, odnosno korisnika brodice na motorni pogon, odnosno jahte od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama. Prema Zakonu vlasnik prijevoznog sredstva dužan je prije uporabe prijevoznog sredstva u prometu, sklopiti ugovor o osiguranju te ga obnavljati sve dok je prijevozno sredstvo u prometu.

Moglo bi se reći kako je osiguranje od odgovornosti po svojoj biti imovinsko osiguranje, ali radi specifičnosti koje ga karakteriziraju može se izdvojiti u posebnu vrstu. Za razliku od imovinskog osiguranja, neka načela se ne mogu primjenjivati u osiguranju od odgovornosti. Primjerice, nema mogućnosti podosiguranja, nema primjena pravila proporcije, a naknadu dobiva osoba koja je nepoznata u trenutku sklapanja ugovora.¹⁸

Osiguranje od odgovornosti pruža zaštitu osiguraniku za materijalne posljedice proistekle iz događaja za koji proizlazi njegova odgovornost za štetu nastalu trećoj osobi. Temelj odgovornosti su pravne norme o odgovornosti, odnosno građanska odgovornost, koja jedino može biti osigurana. Predmet osiguranja ne može biti krivična odgovornost iako i ona može za posljedicu imati imovinske sankcije.¹⁹

¹⁷ Narodne novine (2005.) : Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14

¹⁸ Ćurak, M.; Jakovčević, D. (2007.): Osiguranje i rizici, Zagreb, str. 138.-139.

¹⁹ Andrijašević, S.; Petranović, V. (1999.): op. cit., str.114

Najvažnija obilježja osiguranja od odgovornosti su da je osigurani slučaj događaj za koji je odgovoran osiguranik za nastale štete trećoj osobi iz djelatnosti koju obavlja, posjedovanje stvari, ugovornog odnosa ili svojstva kao izvora opasnosti. Nadalje, pri sklapanju ugovora ne utvrđuje se vrijednost predmeta ili konkretne stvari, već sama odgovornost te osiguratelj isplatom osigurnine ne stječe regresno pravo od štetnika jer bi se u protivnom izgubio smisao ugovaranja osiguranja od odgovornosti.²⁰

Za razliku od imovinskih osiguranja, osiguranje od odgovornosti nema materijalne vrijednosti za koju bi se mogla vezati, odnosno ne može se materijalizirati predmet osiguranja. Budući da nije osigurana imovina, već samo se osigurava odgovornost da ne dođe do smanjenja, može se govoriti o osiguranju od mogućeg smanjenja imovine zbog naknada za uzrokovanu štetu. Gledajući veličinu osiguranog rizika, odnosno veličinu onoga što je osiguranjem od odgovornosti zaštićeno, može se uvidjeti kako zbog ostvarenog rizika odgovornosti neke tvrtke mogu propasti. Naime, to se može dogoditi zbog nemogućnosti tvrtke da isplati, odnosno nadoknadi prouzročenu štetu. Zbog toga osiguranje od odgovornosti dobiva na još većem značaju.

Izvori opasnosti, odnosno osigurane opasnosti mogu biti raznorazne, među njima su odgovornost za štetu iz posjedovanja stvari, odgovornost za štetu koja je nastala iz djelatnosti osiguranika, pravni odnos, krađa ili nestanak stvari, odgovornost za štete u okolišu, odnosno, korištenje, posjedovanje zemljišta, zgrade ili prostora, korištenje materijala i njihovo uskladištenje za proizvodnju za obavljanje djelatnosti koja je osigurana, korištenje dizala i prijevoznih sredstava za osiguranu djelatnost te posjedovanje garaža, odnosno javnih garaža. Budući da je djelatnost osiguranika veoma širok pojam, uključuje razne djelatnosti, proizvodnju, prodaju, transport i servis te usluge vezane uz proizvod, osiguranici često misle da osiguranje od odgovornosti pokriva sve njihove moguće propuste vezane uz djelatnost ili poslovanje. Postoji čitav niz isključenja za osiguranje od odgovornosti. To se uglavnom odnosi na namjerno prouzročene štete, profesionalne propuste osiguranika te štete koje mogu biti predmet osiguranja po drugim uvjetima za osiguranje od odgovornosti.²¹

²⁰ Ćurak, M.; Jakovčević, D. (2007.): op. cit., str. 138.-139.

²¹ Klobučar, D. (2007.): op. cit. str., 292.-294.

Osiguranje od odgovornosti predstavlja osiguranje na prvi rizik. Osiguranik i osiguratelj, pojedinačno ili zajedno procjenjuju visinu mogućeg štetnog događaja koji se može dogoditi stvarima ili osobama. U ostalim neživotnim osiguranjima vrijednost predmeta je određena je knjigovodstveno ili procjenom te kada je kada je jednom uništena, osiguratelj ima za posljedicu isplatu štete i automatski se prekida osiguranje, odnosno prestaje jer ga više nema. Kod osiguranja od odgovornosti to nije slučaj te utvrđivanje i procjenjivanje nematerijalne štete ili štete koju pretrpe osobe daju poseban značaj osiguranju.²²

Sklapanjem osiguranja od odgovornosti osiguranik se obvezuje da će uplatiti premiju društvu za osiguranje, a osiguratelj se obvezuje na isplatu naknade nekoj trećoj osobi ukoliko se osigurani slučaj dogodi. Ukoliko se osigurani slučaj dogodi, obveza osiguranika je da izvijestiti osiguratelja o nastalom događaju te da podnese zahtjev o naknadi štete u roku od tri dana od dana saznanja za nastalu štetu. Potrebno je s tim obavijestiti osiguratelja ukoliko je podignuta kaznena prijava i dostaviti nalaze nadležnih tijela u vezi s događajem te ukoliko je došlo do krađe obavijestiti nadležne institucije.

Osiguranje od odgovornosti počelo je kao dragovoljno osiguranje od odgovornosti. Ugovaratelj (osiguranik) želio je zaštititi sebe za slučaj odgovornosti trećoj osobi za uzrokovanu štetu. No sve veći broj nesreća uzrokovanih opasnim stvarima i opasnim djelatnostima sili zakonodavca da kod nekih djelatnosti propiše obavezu sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti. Obavezno osiguranje propisuje se tamo gdje rizik od neke opasne stvari ili opasne djelatnosti ugrožava širi krug osoba. U Hrvatskoj se primjećuje trend kako broj obaveznih osiguranja raste iz dana u dan, čemu posebno pridonosi uvođenje obaveznih osiguranja od odgovornosti za mnoge slobodne profesije.²³

U osigurateljnoj praksi osiguranje od odgovornosti dijeli se na nekoliko vrsta. Stoga, postoje osiguranja od izvanugovorne (opće, javne) i ugovorne odgovornosti. U nastavku slijedi pregled osiguranja od profesionalne odgovornosti, a nakon toga pregled osiguranja od opće odgovornosti.

²² Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 295.

²³ Ćurković, M.: op. cit., str.15.

2.1 Osiguranje profesionalne (ugovorne) odgovornosti

Kod osiguranja profesionalne odgovornosti, odgovornost se vezuje uz određenu djelatnost osiguranika. Svako osiguranje od profesionalne odgovornosti je specifično te je potrebno da djelatnici koji se bave prodajom ove vrste osiguranja poznaju i djelatnosti na koje se ova vrsta osiguranja odnosi.

Zbog nemogućnosti samostalne naknade štete trećoj osobi koja bi proizašla iz štetnog događaja obavljanja određene djelatnosti, zakonodavac propisuje sve više obaveznih osiguranja od odgovornosti za obavljanje djelatnosti. Za svaku djelatnost se donose i propisuju zakonski akti. Trenutno obveznici osiguranja od odgovornosti su odvjetnici, revizori, javni bilježnici, privatni detektivi, arhitekti i ovlašteni inženjeri građevine, posrednici i zastupnici u osiguranju i reosiguranju, djelatnici upravljanja nekretninama te stečajni upravitelji.²⁴

U nastavku slijedi prikaz određenih obaveznih osiguranja od odgovornosti, jer i ona nisu bila obavezna dok zakonodavac nije odredio drugačije, kako bi se dobio bolji uvid u specifičnosti osiguranja od profesionalne odgovornosti, nakon toga dat će se pregled važnijih komercijalnih osiguranja od profesionalnih odgovornosti, odnosno onih koji nisu obvezni po sili zakona.

2.1.1. Obvezna osiguranja od profesionalne odgovornosti

Osiguranje od odgovornosti za nuklearnu štetu - obveznik sklapanja ovakvog osiguranja je korisnik nuklearnog uređaja. Potencijalni oštećenici, treće osobe, mogu predstavljati neodređeni broj oštećenika koji mogu pretrpjeti štetu djelatnošću nuklearnog postrojenja ili svojstvima nuklearnog materijala. Pod uvjetom da je šteta posljedica opasnih svojstava nuklearnog goriva ili radioaktivnih proizvoda ili otpada, koji se nalaze u nuklearnom postrojenju, ili nuklearnog materijala koji je upućen u nuklearno postrojenje, ili je u njemu

²⁴ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 402.-403.

proizveden, ili se iz njega odašilje, ili kao posljedica ionizirajućeg zračenja ili bilo koje druge vrste zračenja koja potječe od nuklearnog postrojenja, tada se treće osobe smatraju one osobe koje trpe štetu uzrokovanu smrću, tjelesnom ozljedom ili narušavanjem zdravlja čovjeka, kao i osobe koje trpe štetu zbog uništenja ili oštećenja imovine.²⁵

Osiguranje od odgovornosti ovlaštenih arhitekata i inženjera u graditeljstvu - Zakonom o Hrvatskoj komori arhitekata i inženjera u graditeljstvu²⁶ uvedena je obveza osiguranja od odgovornosti ovlaštenih arhitekata i ovlaštenih inženjera. Kao potencijalni oštećenici, pojavljuju se treće osobe koje mogu pretrpjeti štetu kao posljedicu obavljanja poslova iz djelokruga ovlaštenih arhitekata i inženjera. Oštećene treće osobe mogu (primjerice investitori), ali i ne moraju biti ni u kakvom ugovornom odnosu s ovlaštenim arhitektima ili ovlaštenim inženjerima, odnosno pravnim osobama i projektantskim društvima koji zapošljavaju ovlaštene arhitekate ili ovlaštene inženjere.²⁷

Osiguranje od odgovornosti odvjetnika - je sukladno Zakonu o odvjetništvu²⁸ obavezno. Odvjetnik se dužan osigurati od odgovornosti koju bi mogao počinuti trećima obavljanjem odvjetništva. Treće, oštećene osobama, u ovom slučaju mogu se podijeliti u dvije skupine, s obzirom sa ugovornu ili izvanugovornu odgovornost. U prve bi spadale osobe koje su u ugovornom odnosu prema odvjetniku koji podrazumjeva postojanje punomoći, dok bi u drugu skupini spadali oni koji nisu u ugovornom odnosu s odvjetnikom.²⁹

Osiguranje od odgovornosti revizora - obveznici sklapanja osiguranja od odgovornosti označeni su kao samostalni revizor i revizorsko društvo, dakle osobe koje su Zakonom³⁰ ovlaštene obavljati usluge revizije. Od samostalnog revizora mora se razlikovati, tzv. ovlaštene revizor koji nema status obveznika sklapanja ugovora. Budući da je obavljanjem revizije

²⁵ Belanić, L. (2009.): Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza u Hrvatskom poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja osiguranja i kruga trećih osoba, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 30, br. 1, str. 551.-600.

²⁶ Narodne novine (2015.): Zakon o Hrvatskoj komori arhitekata i inženjera u graditeljstvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 78/15

²⁷ Belanić, L. (2009.): op. cit., str. 551.-600.

²⁸ Narodne novine (2011.): Zakon o odvjetništvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11

²⁹ Belanić, L. (2009.): op. cit., str. 551.-600.

³⁰ Narodne novine (2012.): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 146/05, 139/08, 144/12

moguće prouzročiti štetu trećim osobama, Zakonom o reviziji propisano je obvezno sklapanje osiguranja od odgovornosti revizora.

Osiguranje od odgovornosti privatnih detektiva i zaštitara - osiguranje od odgovornosti zaštitara je dobrovoljno osiguranje od odgovornosti koje je do 2004. godine bilo obavezno. Zakonom o privatnoj zaštiti,³¹ osobe koje obavljaju zaštitarsku djelatnost više nisu u obvezi sklapanja osiguranja od odgovornosti za štetu koju trećim osobama prouzroče njihovi djelatnici u obavljanju zaštitarskih djelatnosti. Nasuprot tome, za osiguranje od odgovornosti u obavljanje detektivske djelatnosti postoji obveza sklapanja osiguranja od odgovornosti.³²

2.1.2. Dobrovoljna osiguranja od profesionalne odgovornosti

Nakon obaveznih osiguranja od profesionalne odgovornosti slijedi prikaz dobrovoljnih osiguranja od profesionalne odgovornosti. Među njima će se navesti osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora, osiguranje od odgovornosti iz obavljanja liječničkih djelatnosti te osiguranje od odgovornosti za neispravan proizvod.

Osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora - dobrovoljno osiguranje koje je relativna novina u Hrvatskoj. Uglavnom su ga koristile tvrtke koje predstavljaju supsidijare tvrtki iz Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država u okviru strukture rukovoditelja poduzeća. U zadnje vrijeme bilježi se trend porasta ovog osiguranja i među hrvatskim tvrtkama. Kod ovog osiguranja zamjećuje se pozitivna i poticajna poslovna klima koju ovo osiguranje stvara u poslovnom okruženju, a to utječe i na poboljšanje učinkovitosti te profesionalne odgovornosti.³³

³¹ Narodne novine (2010.): Zakon o privatnoj zaštiti, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 68/03, 31/10, 139/10

³² Belanić, L. (2009.): op. cit., str. 551.-600.

³³ Vojković, H. (2007.): Osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora i prokurista trgovačkih društava, stručni rad, Zbornik PFZ, 58, (4), str. 1025.-1046.

Izloženost osiguratelja, s obzirom na štete koje se mogu dogoditi, kod ovakve vrste osiguranja od profesionalne odgovornosti je neizvjesna i nepredvidiva. To se najviše ogleda u visini odštetnog zahtjeva koji ovisi o veličini tvrtke, ostvarenom prihodu i dobiti. Uz to djelokrug direktora i odgovornih osoba je veoma širok i ne odnosi se samo na ostvarenje poslovnih rezultata, nego i na radne odnose te cjelokupan rad pojedine tvrtke. Stoga je njihova odgovornost uistinu značajna. Zbog toga se pretpostavlja kako bi budući sudski sporovi, odnosno sudska praksa vezana za ovo osiguranje trebala pokazati da li i ovo osiguranje treba postati obavezno.³⁴

Sklapanje ugovora osiguranja od odgovornosti direktora, članova uprave i nadzornih odbora se provodi na temelju izvještaja, odnosno poslovanja tvrtke u posljednjih nekoliko godina. Svota osiguranja je izrazito visoka, a najveći iznosi naknade štete odnose se na sudske troškove iz sporova.³⁵

Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja liječničkih djelatnosti - zbog svoje relativne novine, procjenjuje se da je u Hrvatskoj od ukupnog broja profesionalnih liječnika za sada osigurano oko 10%. Propusti liječnika tijekom pružanja zdravstvene zaštite, trećim osobama, tj. oštećenicima, mogu za posljedicu imati ozbiljno oštećenje zdravlja, tjelesnu ozljedu ili pak smrtnu posljedicu. Stoga, zbog ogromnih financijskih posljedica koje mogu izazvati propusti, liječnicima se preporuča uzimanje ove vrste osiguranja.³⁶

Dužnost zdravstvenih djelatnika je da postupaju prema pravilima struke tako da ne ugroze život i zdravlje ljudi. Stoga u okviru osiguranja od odgovornosti vrijede posebni uvjeti za osiguranje od odgovornosti gdje su predmet osiguranja profesionalni propusti liječnika. Kod doktora specijalista je lako utvrditi odgovornosti ukoliko radi samostalno, ali ukoliko su neke operacije ili kirurški zahvati rađeni u timu teško je odrediti točnu odgovornost pojedinca. Kod liječnika privatnika veća je odgovornost za profesionalne propuste jer kod određene medicinske ustanove ostali liječnici imaju pokriće u policama za osiguranje od odgovornosti medicinske ustanove.

³⁴ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 416.

³⁵ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 422.

³⁶ Proso, M. (2008.): Sustavi osiguranja od odštetne odgovornosti u zdravstvenoj djelatnosti Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 2/2009., str. 359.-372.

Odgovornost liječnika se mjeri i djelokrugom njegove djelatnosti, što ima veće dužnosti pojavljuje se i veća odgovornost. Primjer toga su šef određenog tima i stažist. Ne mogu imati jednaku odgovornost jer njihove dužnosti, stručnost i na kraju preuzeta odgovornost nisu jednaki.

Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja liječničkih djelatnosti pokriva štete koje je štetnik učinio običnom nepažnjom ili krajnjom nepažnjom. Bitno je odrediti kako se šteta dogodila, odnosno, da li je učinjena namjerno, običnom ili grubom nepažnjom, neznanjem ili nehatom. Napretkom medicine olakšalo se snalaženje liječnika u hitnim ozbiljnim situacijama, ali to predstavlja i veću odgovornost jer se od liječnika očekuje stručnije i smišljenije vođenje terapije.

Odgovornost liječnika i bolnica se shvaća kao ugovorna odgovornost, to znači da su medicinske usluge, zahvati i operacije smatraju obaveznim i trebaju se izvršiti. Neispunjavanjem dogovorenih radnji koje su potrebne pacijentu u okviru dostupne tehnologije i prakse u medicini koja se koristi povlači za sobom odgovornost. Odnosno, radi se o ugovornoj odgovornosti kad šteta nastane kao povreda ugovorne obveze zbog profesionalnih propusta. S obzirom na sudske sporove protiv liječnika koji se vode u Hrvatskoj može se reći da su rijetki, ali bilježe tendenciju rasta.³⁷

Osiguranje od odgovornosti proizvođača za neispravan proizvod - predmet osiguranja je izvanugovorna odgovornost osiguranika za štetu zbog smrti, ozljede tijela ili zdravlja te oštećenja ili uništenja stvari treće osobe, a koja je proizašla iz uporabe neispravnog proizvoda kojeg je osiguranik isporučio, odnosno stavio u promet.³⁸ Osnovne odgovornosti proizvođača postavljene su Zakonom o obaveznim odnosima³⁹ (odgovornost za neispravan proizvod) i Zakonom o općoj sigurnosti proizvoda⁴⁰. Uzrok neispravnosti proizvoda može biti koncepcija,

³⁷ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 414.-415.

³⁸ <https://www.allianz.hr/pravne-osobe/proizvodi/odgovornost/odgovornost-za-neispravan-proizvod/> [30.7.2016.]

³⁹ Narodne novine (2015.): Zakon o obaveznim odnosima, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15

⁴⁰ Narodne novine (2014.): Zakon o općoj sigurnosti proizvoda, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 30/09, 139/10, 14/14

plan, izrada, popravak, uskladištavanje, isporuka (uključujući i pogrešnu isporuku), upute za uporabu, reklama ili savjetovanje.⁴¹

Proizvođač je odgovoran za štetu koju prouzroči neispravan proizvod ukoliko taj proizvod stavi u promet bez obzira na krivnju. Osiguranje od odgovornosti štiti proizvođača od šteta koje neispravni proizvodi prouzroče nakon izlaska iz tvornice. Proizvođač može osiguranje proširiti uzimajući osiguranje proizvođača s proširenim pokrićem ili osiguranje za povlačenje proizvoda. Odgovornost proizvođača s proširenim pokrićem pokriva odgovornost za štetu koja se ostvari zbog greške proizvoda, poluproizvoda ili sirovine osiguranika ukoliko je došlo do oštećenja stvari ili osoba. Ovo osiguranje daje šire pokriće od osnovnog osiguranja kako mu i samo ime kaže. Sklapajući osiguranje od odgovornosti proizvođača, osiguranik može proširiti obuhvat osiguranja uzimajući proširenje za povlačenje proizvoda. Povlačenje proizvoda predstavlja poziv, bolje rečeno upozorenje, svima koji koriste proizvod koji nije ispravan da ga ne koriste, nego da ga vrate, unište ili bace. Također, time se šalje poruka i potencijalnim kupcima da određeni proizvod ne kupuju. Osiguratelj snosi troškove izrade novih ispravnih proizvoda te izgublenu zaradu.⁴²

Razvojem proizvodnje, odnosno sve većim utjecajem na veći broj ljudi može se očekivati sve veći broj obaveznih osiguranja od profesionalne odgovornosti. Zakonodavac nastoji zaštititi treće osobe, ali i omogućiti poslovanje osiguranicima zakonskim odredbama gdje ih prisiljava na kupnju osiguranja od profesionalne odgovornosti. Naime, zbog nemogućnosti isplate šteta koji štetnici učine često dolazi do propadanja poslovnih subjekata.

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju došlo je do povećanja svijesti o zaštiti potrošača te odgovornosti proizvođača. Očekuje se rast osiguranja od odgovornosti proizvođača za neispravan proizvod jer kazne koje proizvođači mogu doživjeti su velike. Prebacivanjem rizika na osiguratelja osiguranci mogu lakše poslovati bez mogućih ekstremnih troškova koji se mogu dogoditi zbog neispravnosti proizvoda. A poslovni subjekt time daje do znanja široj javnosti

⁴¹<https://www.allianz.hr/pravne-osobe/proizvodi/odgovornost/odgovornost-za-neispravan-proizvod/> [30.7.2016.]

⁴²<http://institutzaosiguranje.hr/UserFiles/file/institut/Product%20Liability%20i%20D&O%20seminar/pdf%20prezentacija/6%20Piacun.pdf> [25.8.2016.]

kako je ozbiljan proizvođač koji nastoji proširiti proizvodnju te čak i poslovanje van granica jer se u razvijenim zemljama koristi ovakva vrsta osiguranja više nego u Hrvatskoj.

Jedan od potencijalnih novih proizvoda na tržištu osiguranja koji bi se mogli pojaviti je osiguranje pravne zaštite kao nadopuna osiguranju od odgovornosti. Zadnjih godina može se vidjeti zamjetan razvoj različitih vrsta osiguranja od odgovornosti. Time se primjećuje kako se i Hrvatska približava svjetskim trendovima u svijetu osiguranja. Tako se i osiguranje od profesionalne odgovornosti može u skoroj budućnosti proširiti za osiguranje pravne zaštite, kao nadogradnja osnovnom osiguranju od odgovornosti.⁴³

2.2 Osiguranje opće odgovornosti

Osiguranje od opće (izvanugovorne) odgovornosti prema trećim osobama iz djelatnosti predstavlja osiguranje od odgovornosti za štetu nastalu trećim osobama tijekom izvršavanja osigurane djelatnosti uslijed nastanka smrti, povrede zdravlja/tijela treće osobe ili oštećenja/uništenja stvari treće osobe. Za odštetu, oštećenik je dužan podnijeti odštetni zahtjev te ukoliko je zahtjev pozitivno riješen njemu pripada naknada štete. U slučaju povrede zdravlja/tijela odštetni zahtjev se upućuje odmah po nastanku šetnog događaja, ali se predmet obrađuje po završetku liječenja nastale povrede.⁴⁴

Kod izvanugovorne odgovornosti ne postoji prethodni odnos između štetnika/osiguranika i oštećenika, treće osobe. Štetni događaj nastupa nepredviđeno i bez volje osiguranika, odnosno, bez poznavanja mogućeg oštećenika koji može biti bilo koja treća osoba. Stoga je ova vrsta

⁴³ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 423.

⁴⁴ <http://www.generali.hr/stete/osiguranje-opce-odgovornosti> [30.4.2016.]

osiguranja, u cijelosti pokrivena aleatornošću, zbog čega je upravo izvanugovorna odgovornost tradicionalno područje osiguranja od odgovornosti.⁴⁵

Iznos koji osiguratelj mora platiti oštećenom nije određen uvjetima police nego stupnjem odgovornosti štetnika prema zakonu. Polica osiguranja od opće odgovornosti pokriva zakonsku obvezu osiguranika na plaćanje naknade trećoj osobi koja nije stranka ugovora o osiguranju. Ukoliko se radi o zakonskoj odgovornosti iznos koji treba platiti najčešće se određuje nagodbom, a ako to nije moguće iznos se određuje odlukom suda.⁴⁶

Svrha ovog osiguranja nije da pruža naknadu oštećenima iz svih vrsta odgovornosti. Police su kreirane tako da daju pokriće samo za događaje koji su iznenadni, slučajni ili posljedica nezgode gledajući sa strane osiguranika. Odgovornost ima uporište u nepažnji, smetnji osobe te u objektivnoj odgovornosti. Pri tome treba voditi računa da to nije učinjeno namjerno. Namjerno uzrokovane štete nisu pokrivene osiguranjima, odnosno osiguranjima od opće odgovornosti.⁴⁷

Isključenje od osiguranja od opće odgovornosti odnosi na posebne uzroke, koji mogu biti prikladnije pokriveni drugim policama za osiguranje. Primjer toga je automobilska odgovornost, koja je regulirana drugom vrstom osiguranja od odgovornosti. Također, isključenja se odnose i na ugovorne odgovornosti te rizike koji nisu osigurljivi na normalnom tržištu osiguranja. Ova isključenja se nalaze u policama kako bi se isključila obveza osiguratelja za štete i kako bi se mogla ograničiti pravo na naknadu štete osiguranika. Također, isključenja se odnose i na odgovornost iz posjedovanja i korištenja motornih vozila, plovila i letjelica te odgovornost za oštećenje ili uništenje imovine koja pripada osiguranika pošto se i ovi rizici mogu osigurati drugim vrstama osiguranja od odgovornosti.⁴⁸

⁴⁵ Ćurković, M. (2015.): op. cit., str. 41.

⁴⁶ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 304.

⁴⁷ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 304.-305.

⁴⁸ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 311.-313.

Osiguratelj u okviru osiguranja od javne odgovornosti ne pokriva štete od profesionalne odgovornosti. Naime, to je regulirano osiguranjem od profesionalne odgovornosti koje je vezano za pojedino zanimanje.

Teško je odrediti što polica osiguranja od opće odgovornosti sve pokriva, odnosno koji je djelokrug ove vrste osiguranja zbog mnogih isključenja. Ipak, to pomaže osigurateljima kako bi se isključili svi mogući rizici koji se mogu pokriti drugim policama, a i kako bi se osiguranici ponašali odgovornije jer baš sve što prouzroče bilo namjerno ili slučajno ne može se pokriti osiguranjem od opće odgovornosti. Ipak, velika neizvjesnost i nesigurnost u mogućim štetama trećim osobama ovo osiguranje čini podosta zanimljivim. S obzirom da odštetni zahtjevi mogu biti visoki, različiti i nepredvidivi, osiguranje od opće odgovornosti čini se kao jako dobro sredstvo zaštite od mogućih troškova.⁴⁹

Kao nadopuna osiguranju od opće odgovornosti može se ugovoriti osiguranje od odgovornosti prema vlastitim zaposlenicima. Ugovara se kao dopunsko osiguranje, uz nadoplatu, pri čemu, premija ovisi i o ukupnom broju zaposlenika.⁵⁰

Također, postoji osiguranje od privatne odgovornosti, dio izvanugovorne odgovornosti, koje je usmjereno na pokriće šteta nastalih trećim osobama građanskim deliktom osiguranika. Osiguranik ih može prouzročiti svojom aktivnošću u svakodnevnom životu, odnosno, djelatnošću koja nije povezana s izvršavanjem neke profesionalne djelatnosti.⁵¹

⁴⁹ Klobučar, D. (2007.): op. cit., str. 315.

⁵⁰ <http://www.euroherc.hr/odgovornost/osiguranje/javna-izvanugovorna-odgovornost> [30.8.2016.]

⁵¹ Ćurković, M. (2015.): op. cit., str. 40.

3. ANALIZA TRŽIŠTA OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Karakteristike tržišta osiguranja od odgovornosti u Republici Hrvatskoj

Osiguranje od odgovornosti se prema Pravilniku o rasporedu vrsta rizika po skupinama i vrstama osiguranja odnosno reosiguranja, dijeli na osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, zračnih letjelica, plovila te ostala vrsta osiguranja od odgovornosti. Svaka vrsta ovih osiguranja obuhvaća podskupine.

Kako bi se dobio bolji uvid u veličinu, odnosno udjel osiguranja od odgovornosti slijedi tablica u kojoj će biti prikazane glavne kategorije neživotnih osiguranja te njihovi udjeli u ukupnim bruto premijama. Osiguranja od odgovornosti će biti prikazani u glavnim podskupinama. Udjeli pojedenih vrsta osiguranja daju pregled zaračunatih bruto premija po vrstama u ukupnim zaračunatim bruto premijama neživotnih osiguranja.

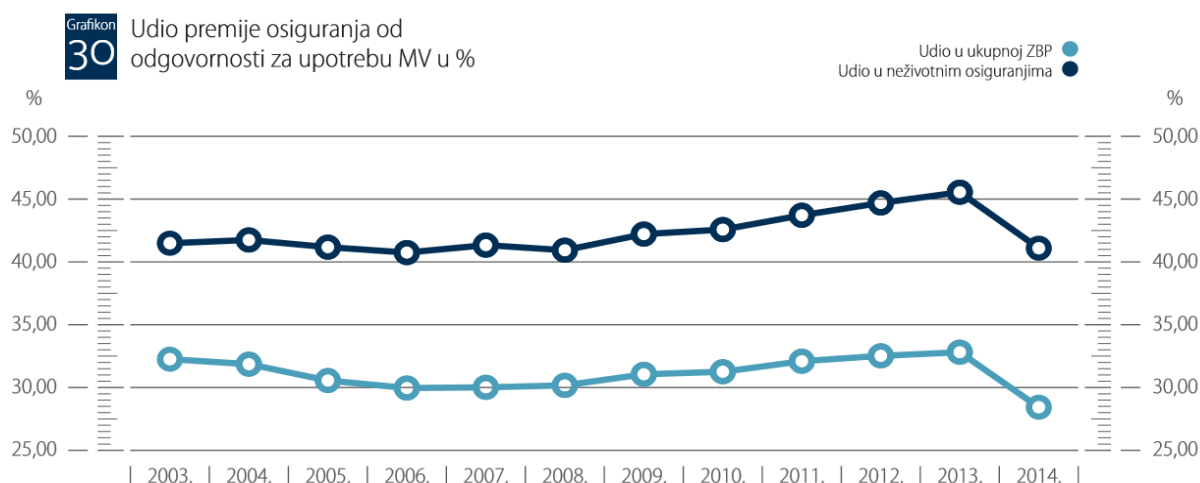
Tablica 1: Pregled neživotnih osiguranja po vrstama u 2015. godini

VRSTE OSIGURANJA	Zaračunata bruto premija	Udio bruto premija u neživotnom osiguranju
Osiguranje od nezgode	477.047.173,92	8,24%
Zdravstveno osiguranje	329.277.731,37	5,69%
Osiguranje cestovnih vozila	714.286.546,47	12,34%
Osiguranje tračnih vozila	7.100.280,67	0,12%
Osiguranje zračnih letjelica	11.105.399,13	0,19%
Osiguranje plovila	161.345.417,98	2,79%
Osiguranje robe u prijevozu	39.305.163,71	0,68%
Osiguranje od požara i elementarnih šteta	566.815.699,05	9,79%
Ostala osiguranja imovine	597.794.629,10	10,32%
Osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila	2.101.686.783,02	36,30%
Osiguranje od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica	7.448.842,45	0,13%

Osiguranje od odgovornosti za upotrebu plovila	45.008.763,16	0,78%
Ostala osiguranja od odgovornosti	377.078.269,90	6,51%
Osiguranje kredita	159.649.356,94	2,76%
Osiguranje jamstava	4.535.601,57	0,08%
Osiguranje raznih financijskih gubitaka	118.848.396,44	2,05%
Osiguranje troškova pravne zaštite	2.588.241,27	0,04%
Putno osiguranje	69.329.619,09	1,20%
UKUPNO - neživotna osiguranja	5.790.251.915,24	

Izvor: izrada autorice prema podacima sa www.hanfa.hr

Najveći udio, u odnosu na neživotna osiguranja, bilježi osiguranje za upotrebu motornih vozila. Ono je po sili zakona obavezno pa se i očekuje kako će ono i u buduću imati veliki udio u neživotnim osiguranjima. Naime, nije moguće registrirati motorno vozilo prvi puta, odnosno, produžiti registraciju ukoliko nije sklopljena polica osiguranja od odgovornosti za upotrebu motornih vozila. U 2014. se dogodio pad premija ove vrste osiguranja. Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju došlo je do liberalizacije tržišta što je vodilo do pada premija. To se može vidjeti na grafikonu koji slijedi.

Grafikon 1: Udio osiguranja za upotrebu motornih vozila

Izvor: HUIO, <http://huio.hr/>

Nadalje, prema podacima za 2015. može se vidjeti kako zaračunata bruto premija za upotrebu motornih vozila i dalje bilježi pad pa je tako u 2015. zaračunata bruto premija iznosila nešto

više od 2.1 milijardu kuna. U odnosu na prethodnu godinu to je pad od 13.67%. Gledajući prvi kvartal 2016. godine u odnosu na prve kvartale prethodnih godina također se može zabilježiti pad zaračunatih bruto premija. Liberalizacijom tržišta ukupne premije su u padu zbog pada cijena polica te se očekuje i daljnji blagi pad ove vrste osiguranja.

Za razliku od ove vrste osiguranja od odgovornosti, ostale vrste bilježe rast u odnosu na prethodnu godinu. Tako, zaračunata bruto premija osiguranja od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica iznosi 7.4 milijuna kuna, što je u odnosu na 2014. rast od 29.70%. Zaračunata bruto premija za osiguranje od odgovornosti za upotrebu plovila u 2015. porasla je za 8% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 45 milijuna kuna.⁵²

Nakon pregleda osiguranja od odgovornosti s obzirom na udjele u neživotnom osiguranju slijedi pregled osiguranja od odgovornosti po vrstama i podskupinama.

Osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila je osiguranje koje pokriva sve vrste odgovornosti koje proizlaze iz upotrebe kopnenih motornih vozila na vlastiti pogon uključujući odgovornost prijevoznika, a obuhvaća⁵³:

- Obvezno osiguranje vlasnika odnosno korisnika motornih vozila od odgovornosti za štete trećim osobama,
- Dragovoljno osiguranje vlasnika odnosno korisnika motornih vozila od odgovornosti za štete trećim osobama,
- Osiguranje od odgovornosti prijevoznika za robu primljenu na prijevoz u cestovnom prometu,
- Ostala osiguranja od automobilske odgovornosti.

Prema Tablici 2 može se vidjeti kako obavezno osiguranje za upotrebu motornih vozila bilježi najveći udio osiguranja između podskupina osiguranja od odgovornosti za upotrebu motornih

⁵² Statistička izvješća: dostupno na <http://www.hanfa.hr/HR/nav/106/statistika.html>, [1.7. 2016.]

⁵³ Narodne novine (2016.): Pravilnik o rasporedu vrsta rizika po skupinama i vrstama osiguranja odnosno reosiguranja, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 23/16 i 27/16, čl. 7.

vozila. Broj osiguranja je preko 2 milijuna, a zaračunata bruto premija iznosi nešto više od 2 milijarde kuna.

Tablica 2: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu motornih vozila za 2015. godinu

VRSTE RIZIKA	O S I G U R A N J A			
	Broj osiguranja	Zaračunata bruto premija	Stanje prijenosne premije	
			bruto iznos na dan 01.01.	bruto iznos na dan 31.12.
OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI ZA UPOTREBU MOTORNIH VOZILA				
Obvezno osiguranje vlasnika odnosno korisnika motornih vozila od odgovornosti za štete trećim osobama	2.023.485	2.009.273.498	1.127.285.273	984.920.975
Dragovoljno osiguranje vlasnika odnosno korisnika motornih vozila od odgovornosti za štete trećim osobama	573.706	66.978.264	31.434.036	34.604.568
Osiguranje od odgovornosti vozara za robu primljenu na prijevoz u cestovnom prometu	2.818	20.261.891	8.503.011	7.584.655
Ostala osiguranja od automobilske odgovornosti	88.305	5.173.131	998.867	2.564.323
UKUPNO	2.688.314	2.101.686.783	1.168.221.187	1.029.674.520

Izvor: www.hanfa.hr

Osiguranje od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica pokriva sve vrste odgovornosti za upotrebu zrakoplova odnosno zračnih letjelica uključujući odgovornost prijevoznika, a obuhvaća:⁵⁴

- Obvezno osiguranje vlasnika odnosno korisnika zračnih letjelica od odgovornosti za štete trećim osobama,
- Osiguranje vlasnika odnosno korisnika zračnih letjelica od odgovornosti svih vrsta (uključujući odgovornost prijevoznika za robu primljenu na prijevoz u zračnom prijevozu),

⁵⁴ Ibid

- Ostala osiguranja od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica.

Ova vrsta osiguranja nema veliki udio u osiguranju od odgovornosti. Broj osiguranja je nešto veći od 220, a ukupne zaračunate bruto premije nešto manje od 7.5 milijuna kuna. To se vidi u tablici koja slijedi.

Tablica 3: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica za 2015. godinu

VRSTE RIZIKA	O S I G U R A N J A			
	Broj osiguranja	Zaračunata bruto premija	Stanje prijenosne premije	
			bruto iznos na dan 01.01.	bruto iznos na dan 31.12.
OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI ZA UPOTREBU ZRAČNIH LETJELICA				
Obvezno osiguranje vlasnika odnosno korisnika zračnih letjelica od odgovornosti za štete trećim osobama	210	2.649.739	814.700	1.027.084
Osiguranje vlasnika odnosno korisnika zračnih letjelica od odgovornosti svih vrsta (uključujući odgovornost vozača za robu primljenu na prijevoz u zračnom prijevozu)	12	4.799.103	1.889.587	2.667.201
UKUPNO	222	7.448.842	2.704.287	3.694.285

Izvor: www.hanfa.hr

Osiguranje za upotrebu plovila pokriva sve vrste odgovornosti koje proizlaze iz upotrebe morskih, riječnih, jezerskih plovila i plovila za plovidbu kanalima uključujući odgovornost prijevoznika, a obuhvaća⁵⁵:

- Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika pomorskih brodova (uključujući odgovornost prijevoznika za robu primljenu na prijevoz),

⁵⁵ Ibid

- Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika riječnih, jezerskih plovila i plovila za plovidbu kanalima (uključujući odgovornost prijevoznika za robu primljenu na prijevoz),
- Obvezno osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika brodice na motorni pogon za štete trećim osobama,
- Ostala osiguranja od odgovornosti za upotrebu plovila.

U osiguranju od odgovornosti za upotrebu plovila, poput osiguranja za upotrebu motornih vozila, najveći broj osiguranja i zaračunatih bruto premija ima obavezno osiguranje, pri tome najveći udio ima obavezno osiguranje od odgovornosti vlasnika, odnosno korisnika brodice na motorni pogon, sa 30 tisuća osiguranika te premijom većom od 13 milijuna kuna.

Tablica 4: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu plovila za 2015. godinu

VRSTE RIZIKA	O S I G U R A N J A			
	Broj osiguranja	Zaračunata bruto premija	Stanje prijenosne premije	
			bruto iznos na dan 01.01.	bruto iznos na dan 31.12.
OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI ZA UPOTREBU PLOVILA				
Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika pomorskih brodova (uključujući odgovornost vozara za robu primljenu na prijevoz)	6.299	29.705.415	5.173.107	5.927.331
Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika riječnih i jezerskih plovila (uključujući odgovornost vozara za robu primljenu na prijevoz)	10	20.445	391.006	1.548
Obvezno osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika brodice na motorni pogon za štete trećim osobama	30.399	13.010.936	5.847.247	6.178.847
Ostala osiguranja od odgovornosti za upotrebu plovila	3.107	2.271.967	884.344	1.031.829
UKUPNO	39.815	45.008.763	12.295.704	13.139.554

Izvor: www.hanfa.hr

U skupinu ostala osiguranja od odgovornosti spadaju sve vrste odgovornosti, osim prethodno navedenih, a obuhvaćaju⁵⁶:

- Osiguranje ugovorne odgovornosti izvođača građevinskih radova,
- Osiguranje ugovorne odgovornosti izvođača montažnih radova,
- Osiguranje od odgovornosti proizvođača filmova,
- Osiguranje od odgovornosti proizvođača za proizvode,
- Osiguranje od odgovornosti u željezničkom prometu,
- Osiguranje garancije proizvođača, prodavača i dobavljača,
- Osiguranje opće odgovornosti,
- Osiguranje od odgovornosti projektnih i drugih društava za štete na objektima zbog neispravne tehničke dokumentacije,
- Osiguranje od odgovornosti projektnih i drugih društava,
- Osiguranje od odgovornosti odvjetnika,
- Osiguranje od odgovornosti javnih bilježnika,
- Osiguranje od odgovornosti revizorskih tvrtki,
- Osiguranje od odgovornosti špeditera,
- Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika marine,
- Osiguranje od odgovornosti brodopopravljača,
- Osiguranje od odgovornosti obavljanja zaštitarskih i detektivskih djelatnosti,
- Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja djelatnosti upravljanja nekretninama,
- Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja liječničke, stomatološke i ljekarničke djelatnosti,
- Osiguranje od odgovornosti stečajnih upravitelja,
- Osiguranje od odgovornosti iz djelatnosti zastupanja u osiguranju i posredovanja u osiguranju i reosiguranju, Osiguranje od odgovornosti menadžera (direktora i rukovoditelja D&O),
- Osiguranje turističke agencije od odgovornosti za paket-aranžman,
- Ostala osiguranja od odgovornosti.

⁵⁶ Ibid

Tablica 5: Pregled ostalih osiguranja od odgovornosti za 2015. godinu

VRSTE RIZIKA	O S I G U R A N J A			
	Broj osiguranja	Zaračunata bruto premija	Stanje prijenosne premije	
			bruto iznos na dan 01.01.	bruto iznos na dan 31.12.
OSTALA OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI				
Osiguranje ugovorne odgovornosti izvođača građevinskih radova	147	748.244	805.790	822.086
Osiguranje ugovorne odgovornosti izvođača montažnih radova	38	136.251	1.099.835	255.600
Osiguranje od odgovornosti proizvođača filmova	2	22.774		5.902
Osiguranje od odgovornosti proizvođača za proizvode	286	5.447.500	1.412.755	2.094.061
Osiguranje od odgovornosti u željezničkom prometu	2	872	4.289	467
Osiguranje garancije proizvođača, prodavača i dobavljača	357	69.821.202	7.861.218	61.205.505
Osiguranje opće odgovornosti	133.416	201.722.009	82.032.262	90.568.447
Osiguranje od odgovornosti projektnih i drugih društava za štete na objektima zbog neispravne tehničke dokumentacije			4.129	
Osiguranje od odgovornosti projektnih i drugih društava	76	613.834	722.227	737.241
Osiguranje od odgovornosti odvjetnika	4.768	7.519.775	2.214.553	2.377.172
Osiguranje od odgovornosti javnih bilježnika	311	1.321.606	674.847	677.740
Osiguranje od odgovornosti revizorskih tvrtki	247	1.694.605	994.040	868.407
Osiguranje od odgovornosti špeditera	40	1.031.283	102.973	97.563
Osiguranje od odgovornosti vlasnika odnosno korisnika marine	177	7.205.365	1.120.541	1.101.157
Osiguranje od odgovornosti brodograditelja	114	5.842.957	667.438	713.191

Osiguranje od odgovornosti obavljanja zaštitarskih i detektivskih djelatnosti	79	2.693.407	1.124.044	1.030.912
Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja djelatnosti upravljanja nekretninama	237	339.563	114.192	97.500
Osiguranje od odgovornosti iz obavljanja liječničke, stomatološke i ljekarničke djelatnosti	4.931	19.472.645	7.624.669	7.136.697
Osiguranje od odgovornosti stečajnih upravitelja	571	5.472.051	2.463.009	2.582.486
Ostala osiguranja od odgovornosti	10.063	45.972.329	17.606.751	18.751.905
UKUPNO	155.862	377.078.270	128.649.561	191.124.039

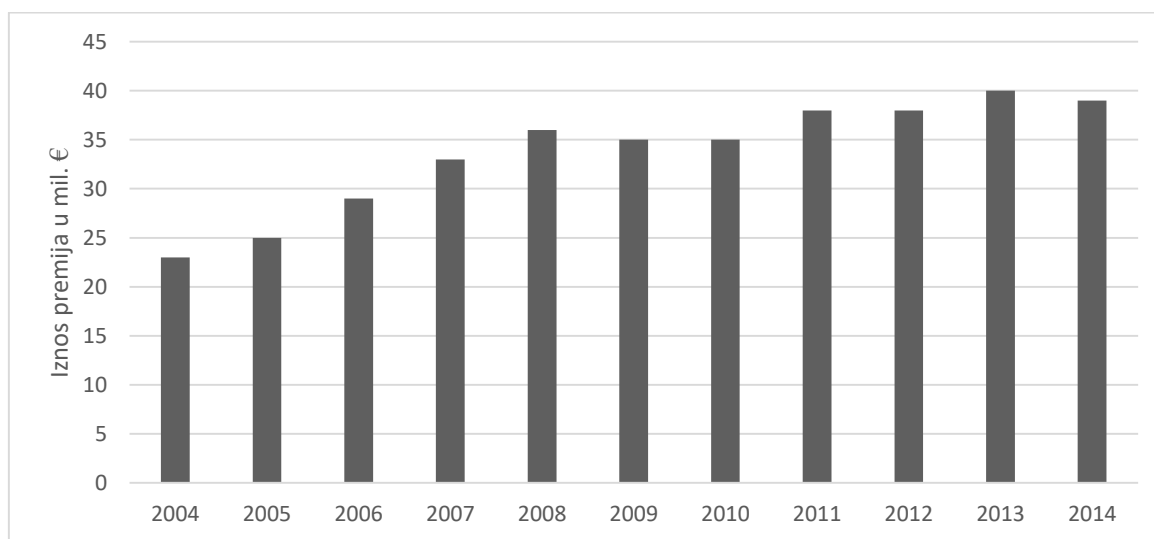
Izvor: www.hanfa.hr

Kao što je vidljivo iz prethodne tablice najveći broj osiguranja te najveći iznos bruto zaračunate premije veže se uz osiguranje od opće odgovornosti. Od ostalih vrsta osiguranja od odgovornosti moglo bi se izdvojiti i osiguranje od odgovornosti proizvođača, odnosno, osiguranje garancije zbog velike zaračunate bruto premije s obzirom na broj osiguranja. Nadalje, mogu se izdvojiti i osiguranje od odgovornosti odvjetnika i osiguranje od odgovornosti za obavljanje liječničkih djelatnosti koji za razliku od ostalih vrsta imaju veći broj osiguranja koji je nešto manji od 5 tisuća.

3.2. Pregled tržišta osiguranja od opće odgovornosti u Republici Hrvatskoj

Nakon pregleda svih osiguranja od odgovornosti slijedi prikaz osiguranja od opće odgovornosti po godinama s pripadajućim premijama te pregled broja polica i osiguratelja koji nude ovu vrstu osiguranja od odgovornosti. Podaci su preuzeti sa insurenceeurope.eu.

Sudeći po Grafikonu 2 premije osiguranja od opće odgovornosti bilježe rast tijekom godina. Od 2004. godine može se uočiti konstantan rast sve do 2009. godine kada se događa blagi pad. Blagi pad se može tumačiti utjecajem svjetske financijske krize. Iznosi zaračunatih premija nakon oporavka, odnosno smanjenja učinka svjetske financijske krize, od 2011. godine ponovo počinju rasti s blagim oscilacijama, ali imaju trend rasta. Ovakva vrsta osiguranja je relativno nova na području Hrvatske te se očekuje da će i dalje rasti dodatnim razvijanjem tržišta osiguranja te upoznavanjem šire javnosti s prednostima ove vrste osiguranja.

Grafikon 2: Prikaz premija osiguranja od opće odgovornosti u Hrvatskoj

Izvor: izrada autorice prema podacima sa insuranceeurope.eu

Iz grafikona 2 može se vidjeti i kako je razvojem tržišta, zabilježen i značajni rast premija. Gledajući 2004. godinu i 2014. godinu, uočava se velik skok za više od 15 milijuna eura. Skok se nije naglo dogodio nego su se premije postupno povećavale, ali zanimljivo je vidjeti toliko veliki rast u 10 godina.

Gledajući broj polica vidljiv je rast osiguranja od opće odgovornosti. Uspoređujući 2004. i 2013. godinu, rast je iznosio 284%, odnosno, s prodanih 33182 u 2004. godini bilježi se rast na 127491 podanu policu u 2013. godini. Prema pregledu iz tablice koja slijedi može se uočiti postupni rast broja prodanih polica kroz godine, dok gledajući broj osiguratelja koji nude osiguranje od opće odgovornosti ne bilježi nikakav rast. Čak naprotiv, gledajući 2004. godinu

kada je broj osiguratelja iznosio 19, u svim ostalim godinama koje slijede je manji, tj. varira između 15 i 16 osiguratelja. To znači da su postojeći osiguratelji poboljšali svoju prodaju i prodali više polica iz godine u godinu. Postali su efikasniji i bolje posluju.

Tablica 6: Pregled broja polica i osiguratelja osiguranja od opće odgovornosti u Hrvatskoj

Godina	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Broj polica	33182	33170	40962	49761	62730	84969	94248	105991	113440	127491
Osiguravatelji osiguranja od opće odgovornosti	19	17	15	15	16	16	15	16	16	15

Izvor: izrada autorice prema podacima sa insuranceeurope.eu

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE DETERMINANTI POTRAŽNJE ZA OSIGURANJEM OD ODGOVORNOSTI

4.1. Definiranje uzorka i metodologija rada

Za empirijsko istraživanje determinanti potražnje za osiguranjem od odgovornosti odabrana ekonometrijska metoda je analiza panel podataka. Panel podatci obuhvaćaju vremensku i prostornu komponentu te su zbog toga bolji od samih analiza vremenskih serija (eng. time series) koje uključuju samo vremensku komponentu, odnosno, od prostornih ili kroz sekcijskih analiza (eng. cross-sectional) koje sadrže samo prostornu komponentu. Panel analiza postaje sve popularnija u posljednje vrijeme, zbog tri razloga, a to su: veća dostupnost podataka, veći potencijal za modeliranje kompleksnosti ljudskog ponašanja od isključivo samo vremenske ili prostorne analize te napredovanje metodologija. Među ovim prednostima najveći naglasak stavlja na obuhvatnost vremenske i prostorne komponente u istom modelu.⁵⁷

Prednosti panel analize su u tome što panel podaci omogućavaju definiranje i testiranje kompliciranijih ekonometrijskih modela. Osim toga, panel podacima se umanjuje problem multikolinearnosti, naime, dogodi li se da su dvije varijable iste jedinice promatranja snažno korelirane, ali ta korelacija nije izražena između jedinica drugih jedinica promatranja, ta korelacija gubi značajnost. Kod panel podataka, jedinice promatranja moraju imati zajednička svojstva, odnosno, moraju biti homogeni.⁵⁸ Neke od prednosti panel analize su: povećavanje efikasnosti ekonometrijskih procjena zbog najčešće, većeg broja stupnjeva slobode (u odnosu na samo prostorne ili samo vremenske analize), dublje i kompleksnije analize mjerenja ekonomskih pojava te jednostavnije statističko izračunavanje i donošenje zaključaka.⁵⁹

Mogu se razlikovati statički i dinamički panel modeli. Temeljna razlika između statičkih i dinamičkih panel modela to što statički panel modeli ne pretpostavljaju da sadašnja vrijednost neke varijable ovisi o prethodnim vrijednostima te varijable, a upravo je većina ekonomskih

⁵⁷ Hsiao, C. (2007): Panel data analysis—advantages and challenges. Test, 16(1), str. 1.-22.

⁵⁸ Škrabić Perić, B. (2012): Utjecaj stranog vlasništva banke na njezin kreditni rizik u zemljama srednje i istočne Europe: dinamički panel modeli., doktorski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet

⁵⁹ Hsiao, C. (2007): op. cit. str. 1.-22.

relacija dinamičke prirode, što znači da sadašnja vrijednost neke varijable ovisi o prethodnim vrijednostima te varijable.⁶⁰ Razne vrste osiguranja, pa tako i osiguranje od opće odgovornosti, je usluga koju osiguranik najčešće sklapa na duže vremensko razdoblje po osnovi ugovorene police osiguranja, iz čega se da zaključiti da je usluga osiguranja određena ugovorenim policama osiguranja u prethodnom razdoblju. Zbog navedenog objašnjenja koristit će dinamička panel analiza.

Za uzorak je odabrano 27 zemalja Europske unije koje su ujedno i članice udruženja Insurance Europe organizacije. Udruženje Insurance Europe broji 34 članice, no za uzorak je odabrano 27⁶¹ zemalja iz EU kako bi se postigla što bolja homogenost uzorka. Popis obuhvaćenih zemalja prikazan je u Tablici 3.

Tablica 7: Popis zemalja odabranih u uzorak

1 Austrija	15 Luksemburg
2 Belgija	16 Mađarska
3 Bugarska	17 Malta
4 Cipar	18 Nizozemska
5 Češka	19 Njemačka
6 Danska	20 Poljska
7 Estonija	21 Portugal
8 Finska	22 Rumunjska
9 Francuska	23 Slovačka
10 Grčka	24 Slovenija
11 Hrvatska	25 Španjolska
12 Italija	26 Švedska
13 Latvija	27 Ujedinjeno Kraljevstvo
14 Litva	

Izvor: izrada autorice

⁶⁰ Škrabić Perić, B. (2014). Analiza vremenskih serija i panel podataka, ppt nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split

⁶¹ Prvotno je bilo odabrano 28 zemalja, no zbog greške u podacima iz analize izbačena je Irska.

Vremenska komponenta uzorka obuhvaća razdoblje od 12 godina: od 2004. do 2015. godine. Zbog nedostupnosti podataka nije bilo moguće obuhvatiti veće razdoblje.

Temeljem dosadašnjih empirijskih istraživanja definirane su varijable modela. Zavisna varijabla u modelu jest osiguranje od opće odgovornosti (DENS), a indikator koji se koristi jest gustoća premije (eng. premium density). Naime, ovaj indikator su koristili mnogi istraživači u svojim istraživanjima poput Brown et al.⁶², Petkovski i Kjosevski⁶³ te Poposki, Stojanovski i Kjosevski⁶⁴ kao relativni pokazatelj. Podatci su preuzeti sa stranice organizacije Insurance Europe (2016).⁶⁵

U modelu se nalaze četiri nezavisne varijable. Prva nezavisna varijabla jest dohodak (GDPpcg) za koji se očekuje da ima pozitivan utjecaj na osiguranje od opće odgovornosti. Korišteni indikator jest rast BDP per capita izražen u postotcima rasta. Prema dosadašnjim istraživanjima, BDP per capita su koristili Beenstock, Dickinson i Khajuria⁶⁶, Brown et al.⁶⁷ u istraživanjima za osiguranje od odgovornosti te Trinh, Nguyen i Sgro⁶⁸ te Petkovski i Kjosevski⁶⁹, Poposki, Stojanovski i Kjosevski⁷⁰ koji su utjecaj ove varijable mjerili u kontekstu neživotnih osiguranja čiji sastavni dio predstavlja i osiguranje od odgovornosti. U svim istraživanjima indikator BDP per capita se pokazao statistički značajan i relevantan. Podaci su preuzeti sa WDI⁷¹ (World Development Indicators) Svjetske banke (2016).

⁶² Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁶³ Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): An analysis of non-life insurance determinants for selected countries in central and south eastern europe: A co-integration approach, Romanian Journal of Economic Forecasting –XVII (3), 2014

⁶⁴ Poposki, K.; Kjosevski, J.; Stojanovski, Z. (2015.): The determinants of nonlife insurance penetration in selected countries from South Eastern Europe, Economics and Business Review, 1 (15). No. 3.

⁶⁵ http://insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Non-life_Insurance_Data.xlsx [23.9.2016.]

⁶⁶ Beenstock, M.; Dickinson, G.; Khajuria, S. (1988.): op. cit. str. 259.-272.

⁶⁷ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁶⁸ Trinh, T.; Nguyen, X.; Sgro, P. (2016): Determinants of nonlife insurance expenditure in developed and developing countries: an empirical investigation, Applied Economics, DOI: 10.1080/00036846.2016.1181834

⁶⁹ Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): An analysis of non-life insurance determinants for selected countries in central and south eastern europe: A co-integration approach, Romanian Journal of Economic Forecasting –XVII (3), 2014

⁷⁰ Poposki, K.; Kjosevski, J.; Stojanovski, Z. (2015.): op.cit.

⁷¹ <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> [23.9.2016.]

Cijena osiguranja (invlossratio) je sljedeća nezavisna varijabla i očekuje se da negativno utječe na osiguranje. Korišteni indikator je inverzna kvota štete za osiguranje od opće odgovornosti. Naime, taj indikator su koristili Esho et al.⁷² kako bi na bolji način mjerili cijenu, s obzirom da podatak za cijenu nije dostupan. Brown et al.⁷³ su kao indikator ove varijable koristili udio stranih osiguratelja na domaćem tržištu. Pretpostavka je kako veći udio stranih osiguratelja vodi većoj konkurenciji, a time i manjoj cijeni te povećanoj potražnji. Zbog nedostupnosti tih podataka kao indikator, ali i ne nužnog reflektiranja udjela stranih osiguratelja na cijenu osiguranja od odgovornosti je izabrana inverzna kvota štete. Naime, udio stranih osiguratelja prikazuje otvorenost tržišta, ali ne i njegovu efikasnost. Podatci za cijenu osiguranja su preuzeti iz baze Insurance Europe (2016).⁷⁴

Treća nezavisna varijabla jest vjerojatnost štete za što se pretpostavlja da će potražnja za osiguranjem od opće odgovornosti biti veća s većom vjerojatnosti štete. Proxy varijabla u ovom slučaju jest stopa urbanizacije (% ljudi koji žive u urbanim područjima u odnosu na ukupno stanovništvo). Stopu urbanizacije koristila se u istraživanjima Brown et al.⁷⁵ kao varijabla kojim se mjeri vjerojatnost štete.

Posljednja nezavisna varijabla koja ulazi u model jest averzija prema riziku za koju se očekuje da utječe na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti. Koristi se indikator trećeg stupnja obrazovanja (% ljudi s razinom trećeg obrazovanja u ukupnom stanovništvu). Ovu varijablu su u dosadašnjim istraživanjima mjerili trećim stupnjem obrazovanja Petkovski i Kjosevski,⁷⁶ mjereći utjecaj varijable na neživotna osiguranja te Brown et al.⁷⁷ u istraživanju osiguranja od odgovornosti. Indikatori za urbanizaciju i averziju prema riziku su preuzeti iz WDI⁷⁸ (World Development Indicators) Svjetske banke (2016).

⁷² Esho, N.; Kirievsky, A.; Ward, D.; Zurbrugg, R. (2004): Law and the Determinants of Property-Casualty Insurance, *The Journal of Risk and Insurance*, 71(2), str. 265.-283.

⁷³ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁷⁴ http://insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Non-life_Insurance_Data.xlsx [23.9.2016.]

⁷⁵ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁷⁶ Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): op.cit. str. 1.- 19.

⁷⁷ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 84.

⁷⁸ <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> [23.9.2016.]

Tablica 8: Prikaz odabranih varijabli u modelu

Varijabla	Indikator	Skraćeni naziv	Teorijski predznak	Izvor podataka
Osiguranje od opće odgovornosti	Gustoća premija - omjer premija i BDP-a	<i>DENS</i>	/	Insurance Europe
Dohodak	BDP per capita growth	<i>GDPpcg</i>	+	WDI
Cijena	Invezna kvota štete	<i>INVlossrat</i>	-	Insurance Europe
Vjerojatnost štete	Stopa urbanizacije (% ljudi u urbanim područjima u odnosu na ukupno stanovništvo)	<i>URBAN</i>	+	WDI
Averzija prema riziku	Treći stupanj obrazovanja (% ljudi s trećim stupnjem obrazovanja u ukupnoj populaciji)	<i>TERedu</i>	+	WDI

Izvor: izrada autorice

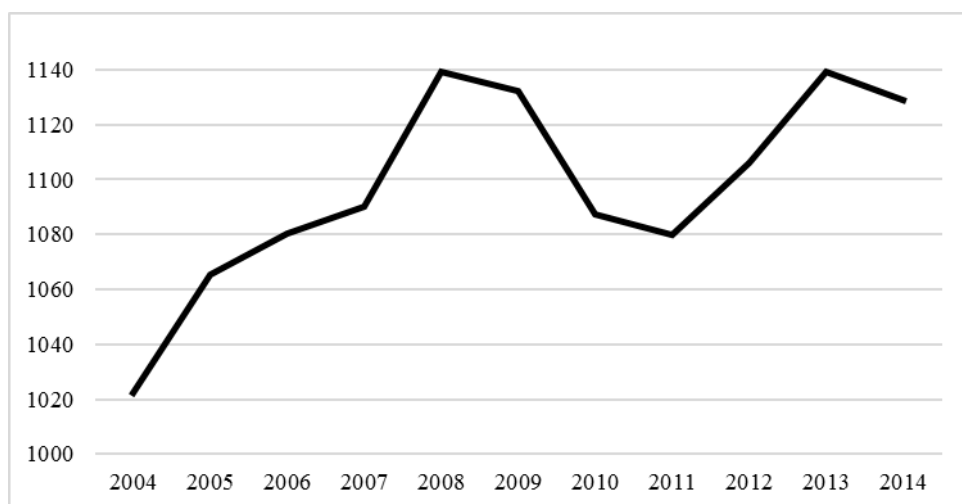
U nastavku je prikazana deskriptivna statistika za sve varijable.

Tablica 9: Deskriptivna statistika

Varijabla	Arit.Sred.	Stand.Dev.	Min	Max	i	N
<i>DENS</i>	44.41695	45.40512	0	197	27	295
<i>GDPpcg</i>	1.576124	3.943363	-14.55986	12.93336	27	322
<i>INVlossrat</i>	1.312997	1.510847	0	16.67	27	397
<i>URBAN</i>	72.40405	12.25316	49.65	97.858	28	336
<i>TERenr</i>	64.3189	15.96591	10.3312	110.2631	28	264

Izvor: izrada autorice prema podacima Insurance Europe, Eurostat, WDI (2016)

Iz Tablice 9 se može uočiti kako je prosječna vrijednost zavisne varijable 44.41695 dok je prosječno odstupanje od prosjeka (standardna devijacija) 45.40512. Najmanja vrijednost zavisne varijable u uzorku je 0, a najveća 197.

Grafikon 3: Prikaz prosječnog kretanja zavisne varijable po godinama

Izvor: izrada autorice prema podacima Insurance Europe, Eurostat, WDI (2016)

4.2. Analiza rezultata istraživanja

Konačno, formira se dinamički panel model:

$$INSR_{it} = \mu + \gamma DENS_{i,t-1} + \beta_1 GDPpcg_{it} + \beta_2 INVlossrat_{it} + \beta_3 URBAN_{it} + \beta_4 TERenr_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, 2, 3 \dots 27, 28; \quad t = 2004, 2005, \dots 2014, 2015$$

Pri čemu:

- μ je konstantni član koji je jednak za sve jedinice promatranja
- $\gamma, \beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6, \beta_7$ su parametri koje treba procijeniti
- $DENS_{it}$ je gustoća osiguranja od opće odgovornosti za zemlju i u razdoblju t
- $GDPpcg_{it}$ je stopa rasta BDP-a *per capita* u % za zemlju i u razdoblju t
- $INVlossrat_{it}$ je inverzna kvota štete za zemlju i u razdoblju t
- $URBAN_{it}$ je stopa urbanizacije (% ljudi u urbanim područjima u odnosu na ukupno stanovništvo) za zemlju i u razdoblju t
- $TERenr_{it}$ je treći stupanj obrazovanja (% ljudi s trećim stupnjem obrazovanja u ukupnoj populaciji) za zemlju i u razdoblju t

- α_i je slučajni efekt za zemlju i
- ε_{it} je greška relacije za zemlju i u razdoblju t

Prije testiranja modela potrebno se uvjeriti da u modelu ne postoji problem multikolinearnosti između nezavisnih varijabli. Budući da u panel analizi ne postoji formalni test za multikolinearnost, zaključak se donosi na temelju korelacijske matrice.

Tablica 10: Korelacijska matrica parova varijabli modela osiguranja od odgovornosti

Varijabla	<i>DENS</i>	<i>GDPpcg</i>	<i>INVlossrat</i>	<i>URBAN</i>	<i>TERenr</i>
<i>DENS</i>	1.0000				
<i>GDPpcg</i>	-0.0648	1.0000			
<i>INVlossrat</i>	-0.1690*	-0.0509	1.0000		
<i>URBAN</i>	0.3803*	-0.1731*	0.1804	1.0000	
<i>TERenr</i>	-0.1011	-0.1247*	-0.1790*	-0.0068	1.0000
*statistička značajnost na razini od 5%.					

Izvor: izrada autorice prema podacima Insurance Europe, Eurostat, WDI (2016)

U korelacijskoj matrici prikazani su Pearsonovi koeficijenti korelacije između parova varijabli. Može se uočiti da je najveća korelacija između nezavisnih varijabli *URBAN* i *DENS* te iznosi 0.3803. Prema Gujaratiju i Porteru ozbiljan problem multiokolinearnosti nastaje ako je neki od Pearsonovih koeficijenata korelacije veći od 0.8. Budući da to ovdje nije slučaj može se zaključiti da problema multikolinearnosti nema i moguće je nastaviti dalje s analizom.⁷⁹

Slijedi procjena modela uz pomoć Blundell i Bondovog⁸⁰ procjenitelja u dva koraka. S obzirom na karakteristike uzorka (veći broj zemalja od broja godina) te na temelju asimptotskih svojstva procjenitelja, tj. njegovih prednosti u odnosu na ostale procjenitelje, zaključeno da je najprimjenjeniji procjenitelj Blundell i Bondov. Nadalje, procjenitelj u dva koraka je robustan na heteroskedastičnost i efikasniji u odnosu na procjenitelja u jednom koraku je to razlog zašto će biti korišten u ovom radu.⁸¹

⁷⁹ Gujarati, D. N.; Porter, D. C. (2008): Basic Econometric, New York: McGraw-Hill/Irwin,

⁸⁰ Blundell, R.; Bond, S. (1998): Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. Journal of econometrics, 87(1), str. 115.-143.

⁸¹ Škrabić Perić, B. (2014). Analiza vremenskih serija i panel podataka, ppt nastavni materijali. Ekonomski fakultet Split

U narednoj tablici prikazani su rezultati testiranja ekonomskog modela osiguranja od opće odgovornosti pomoću Blundell-Bond procjenitelja. Testiranje je provedeno u programu Stata 13.0.

Tablica 11: Rezultati panel analize (Blundell-Bond procjenitelj) za model osiguranja od opće odgovornosti

Varijabla	Koeficijenti
L1.DENS	0.9484204*** (0.0039428)
GDPpcg	0.6092871*** (0.0240226)
INVlossrat	-0.2283981*** (0.0364513)
URBAN	-0.1405718*** (0.0237732)
TERenr	0.0993657*** (0.0087413)
_cons	5.325548** (2.544415)
<i>Broj opažanja</i>	227
<i>Broj zemalja</i>	27
<i>Broj instrumenata</i>	23
<i>Sarganov test (p-vrijednost)</i>	0.1971
<i>m1 (p-vrijednost)</i>	0.1469
<i>m2 (p-vrijednost)</i>	0.1938
Notes: * p< 0.1, ** p< 0.05, *** p< 0.01	
Standard errors in parentheses	

Izvor: izrada autorice prema podacima Insurance Europe, WDI (2016)

Kako bi rezultati testiranja bili valjani potrebno je provjeriti dijagnostičke testove. Kada je riječ o panel podacima, dijagnostički testovi su Sarganov test te testovi autokorelacije reziduala (koji se najčešće označuju s $m1$ i $m2$). Sarganov test služi za otkrivanje problema endogenosti u modelu te se postavlja nulta hipoteza koja pretpostavlja da instrumenti nisu korelirani s rezidualima. Na temelju signifikantnosti od 0.1971 (19.71%) koja je veća od 5% donosi se zaključak o ne odbacivanju nulte hipoteze Sarganovog testa što upućuje na valjanost odabranih instrumenata te da ne postoji problem endogenosti u modelu. Još je važno provjeriti rezultat $m2$ testa za testiranje autokorelacije drugog reda diferenciranih rezultata. Naime, nepostojanje autokorelacije drugog reda diferenciranih rezultata znači nepostojanje autokorelacije prvog reda kod reziduala u razinama (pa se stoga ne obraća značajna pažnja na $m1$ test). Nulta hipoteza $m2$ testa pretpostavlja da ne postoji problem autokorelacije. Temeljem signifikantnosti 0.1938 (19.38% > 5%) nulta hipoteza testa se ne odbacuje i zaključuje se da ne postoji problem autokorelacije reziduala drugog reda diferenciranih reziduala. Budući da su dijagnostički testovi valjani može se pristupiti interpretaciji rezultata modela.

Zavisna lagirana varijabla je pozitivna i statistički značajna na razini od 1% što potvrđuje ovisnost osiguranja od opće odgovornosti u sadašnjem razdoblju o vrijednosti osiguranja od opće odgovornosti u prethodnom razdoblju te time i opravdanost upotrebe dinamičkog panel modela.

Sve nezavisne varijable su statistički značajne na razini signifikantnosti od 1% što potvrđuje da imaju značajan utjecaj na zavisnu varijablu. Međutim, rezultati nisu potvrdili sve pretpostavke teorijskih očekivanja. Stopa rasta BDP-a, inverzna kvota štete i obrazovanje su u skladu s očekivanjima, dok je urbanizacija u suprotnosti s teorijskim očekivanjima.

Uspoređujući rezultate s postavljenim hipotezama može se potvrditi kako je većina u skladu s očekivanjima. Dohodak pozitivno utječe na potražnju za osiguranjem te je varijabla statistički značajna. Gledajući prethodna istraživanja može se, također, potvrditi isti rezultat. Ovim istraživanjem su potvrđeni rezultati Beenstock-a et al.⁸², Browna-a et al.⁸³, Trinh-a et al.⁸⁴,

⁸²Beenstock, M.; Dickinson, G.; Khajuria, S. (1988.): op. cit., str. 259.-272

⁸³Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁸⁴Trinh, T.; Nguyen, X.; Sgro, P. (2016): op.cit.

Petkovski i Kjosevski⁸⁵, Poposki et al.⁸⁶ ovim istraživanjem su potvrđeni rezultati koje su oni dobili. To se objašnjava činjenicom da ljudi koji imaju veći dohodak, imaju i veći obujam novca koji mogu trošiti. Većim dohotkom raste potrošnja pa uz to raste i potražnja za osiguranjima.

Cijena se pokazala kao varijabla koja je negativno vezana uz osiguranje od opće odgovornosti. Porastom cijene pada potražnja za osiguranjem od opće odgovornosti. Time se mogu potvrditi i rezultati koji su dobiveni u istraživanju Esho et al.⁸⁷

Vjerojatnost štete negativno utječe na potražnju za osiguranjem od odgovornosti. U usporedbi s prethodnim istraživanjima ova varijabla je statistički značajna dok kod istraživanja Browne et al.⁸⁸ nije statistički značajna. Zbog nepostojanja podataka za vjerojatnost štete, kao mjera ove varijable, korištena je urbanizacija pod pretpostavkom da u urbanijim područjima postoji veća vjerojatnost štete. Zbog veće naseljenosti, odnosno veće koncentracije ljudi i imovine na jednom mjestu veća je i vjerojatnost da će se nekome dogoditi šteta. Ipak, to se u istraživanju nije potvrdilo. Zbog toga se za buduća istraživanja predlaže korištenje druge mjere varijable štete.

Averzija prema riziku pozitivno djeluje na potražnju za osiguranjem. Pojedinci, averzniji prema riziku, voljni su više kupovati osiguranja od opće odgovornosti kako bi se zaštitili od mogućih odšteta koje bi morali platiti u slučaju uzrokovanja štete trećim osobama. Mjera kojom se mjeri ova varijabla je tercijalni stupanj obrazovanja. Pretpostavka je da su obrazovaniji ljudi više averzni prema riziku od ljudi koji imaju manje obrazovanje. Ljudi s većim obrazovanjem imaju više znanja i informacija o mogućim štetama koje mogu prouzročiti te su voljni više kupovati osiguranja od opće odgovornosti kako bi smanjili mogući rizik. Uspoređujući s prethodnim istraživanjima mogu se pronaći istraživanja koja potvrđuju dobivene rezultate te ona koja su u suprotnosti s njima. Istraživanje koje potvrđuje dobivene rezultate je istraživanje Browne i

⁸⁵Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): op.cit. str. 1.- 19.

⁸⁶Poposki, K.; Kjosevski, J.; Stojanovski, Z. (2015.): op. cit. str.27.

⁸⁷Esho, N.; Kirievsky, A.; Ward, D.; Zurbruegg, R. (2004): Law and the Determinants of Property-Casualty Insurance, The Journal of Risk and Insurance, 71(2), str. 265.-283.

⁸⁸Ibid 83

Kima⁸⁹. Za razliku od tog istraživanja Browne et al.⁹⁰ su dobili suprotne rezultate odnosno, prema njima, ljudi s višim obrazovanjem manje kupuju osiguranje od odgovornosti. Ovu varijablu prema njihovim istraživanjima treba uzeti s obzirom jer se njihovom modelu pokazala da nije statistički značajna. U istraživanju Petkovskog i Kjosevskog⁹¹ ova varijabla u modelu, slično kao u prethodno navedenom, nije se pokazala statistički značajnom.

⁸⁹ Browne, M. J.; Kim, K. (1993.): An international Analysis of life insurance demand, *The Journal of Risk and Insurance*, 60(4), str. 616.-634.

⁹⁰ Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): op.cit. str. 83.

⁹¹ Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): op.cit. str. 1.- 19.

5. ZAKLJUČAK

Osiguranjem od odgovornosti se nastoji smanjiti rizik obveze naknade štete počinjene trećim osobama. Zbog važnosti osiguranja, sve više vrsta osiguranja od odgovornosti postaju obavezna, pogotovo ona vezana za profesionalne djelatnosti, kako bi se zaštitili korisnici određenih dobara i usluga koji mogu biti oštećeni. Razvojem društva, razvija se i svijest o važnosti osiguranja pa tako i njegova primjena, odnosno, tržište osiguranja sve više raste pa tako i osiguranje od opće odgovornosti. Kao najčešća podjela osiguranja od odgovornosti, kojom se koriste društva za osiguranje, osiguranje od odgovornosti može se podijeliti na osiguranje od opće odgovornosti i osiguranje ugovorne odgovornosti.

U Hrvatskoj se bilježi rast osiguranja od odgovornosti, osim osiguranja za upotrebu motornih vozila kojima su premije u padu zbog ulaska Republike Hrvatske u Europsku Uniju i liberalizacije tržišta. Osim osiguranja za upotrebu motornih vozila, koje je po zakonu obavezno, druga vrsta osiguranja od odgovornosti su u neznatnom udjelu u ukupnim osiguranjima. Također, mnoge slobodne profesije su obvezne kupovati police osiguranja od odgovornosti te se očekuje rast udjela ove vrste osiguranja. Analizirajući podatke za osiguranje od opće odgovornosti bilježi se rast, te se očekuje da će tako biti i u budućnosti razvojem tržišta osiguranja.

U empirijskom dijelu istraživanja analizirane su determinante potražnje za osiguranjem od opće odgovornosti. Obuhvaćene su sljedeće odrednice: dohodak, cijena, vjerojatnost štete i averzija prema riziku. Istraživanje je bazirano na skupu od 27 europskih zemalja u razdoblju od 2004. do 2015., uz primjenu tehnika panel analize.

Empirijskom analizom potvrđene su tri od četiri pretpostavljene hipoteze. Dohodak i averzija prema riziku imaju pozitivan utjecaj na osiguranje opće od odgovornosti, a cijena negativni. Rezultat istraživanja utjecaja vjerojatnosti štete na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti nije bio u skladu s očekivanjima.

LITETATURA:

1. Andrijašević, S.; Petranović, V.(1999.): *Ekonomika osiguranja*, Alfa, Zagreb
2. Beenstock, M.; Dickinson, G.; Khajuria, S. (1988.): *The Relationship between Property-Liability Insurance Premiums and Income: An international Analysis*, *The Journal of Risk and Insurance*, 55, str. 259.-272.
3. Belanić, L. (2009.): *Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza u Hrvatskom poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja osiguranja i kruga trećih osoba*, *Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij.* (1991), 30 (1) str. 551.-600.
4. Blundell, R.; Bond, S. (1998): *Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models*. *Journal of econometrics*, 87(1), str. 115.-143.
5. Botrić, V. (2001.): *Harmonizirani indeks potrošačkih cijena: Koncept i implikacije za Hrvatsku*, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 11 (86), str. 37.-63.
6. Browne, M. J.; Chung, J.; Frees, E. W. (2000.): *International property-liability insurance consumption*, *The Journal of Risk and Insurance*, 67 (1), str. 73.-90.
7. Browne, M. J.; Kim, K. (1993.): *An international Analysis of life insurance demand*, *The Journal of Risk and Insurance*, 60(4), str. 616.-634.
8. Ćurak, M.; Jakovčević, D.(2007.): *Osiguranje i rizici*, Zagreb
9. Ćurković, M. (2015.): *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Inženjerski biro, Zagreb
10. Esho, N.; Kirievsky, A.; Ward, D.; Zurbrugg, R. (2004): *Law and the Determinants of Property-Casualty Insurance*, *The Journal of Risk and Insurance*, 71(2), str. 265.-283.
11. Gujarati, D. N.; Porter, D. C. (2008): *Basic Econometric*, New York: McGraw-Hill/Irwin,
12. Hsiao, C. (2007): *Panel data analysis—advantages and challenges*. *Test*, 16(1), str. 1.-22.
13. HOK Osiguranje d.d.: *Osiguranje od odgovornosti* dostupno na:<http://www.hok-osiguranje.hr/osiguranje-od-odgovornosti-108138.aspx> [1.4.2016.]
14. Klobučar, D. (2007.): *Risk management i osiguranje*, Tectus, Zagreb
15. Narodne novine, (2016.): *Pravilnik o rasporedu vrsta rizika po skupinama i vrstama osiguranja odnosno reosiguranja*, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 23/16 i 27/16
16. Narodne novine (2005.) : *Zakon o obveznim osiguranjima u prometu*, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14

17. Narodne novine (2015.): Zakon o Hrvatskoj komori arhitekata i inženjera u graditeljstvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 78/15
18. Narodne novine (2015.): Zakon o obaveznim odnosima, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15
19. Narodne novine (2011.): Zakon o odvjetništvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11
20. Narodne novine (2014.): Zakon o općoj sigurnosti proizvoda, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 30/09, 139/10, 14/14
21. Narodne Novine (2003.): Zakon o prijevozu u cestovnom prometu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 36/98
22. Narodne novine (2010.): Zakon o privatnoj zaštiti, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 68/03, 31/10, 139/10
23. Narodne novine (2012.): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 146/05, 139/08, 144/12
24. Petkovski, M.; Kjosevski, J. (2014.): An analysis of non-life insurance determinants for selected countries in central and south eastern europe: A co-integration approach, Romanian Journal of Economic Forecasting –XVII (3)
25. Poposki, K.; Kjosevski, J.; Stojanovski, Z. (2015.): The determinants of nonlife insurance penetration in selected countries from South Eastern Europe, Economics and Business Review, 15(3)
26. Proso, M. (2008.): Sustavi osiguranja od odštetne odgovornosti u zdravstvenoj djelatnosti Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 2/2009., str. 359.-372.
27. Shavell, S: On the social function and the regulation of liability insurance, Geneva Papers on Risk and Insurance, 25(2), Harvard Law School Cambridge, MA 02138
28. Škrabić Perić, B. (2012): Utjecaj stranog vlasništva banke na njezin kreditni rizik u zemljama srednje i istočne Europe: dinamički panel modeli., doktorski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet
29. Škrabić Perić, B. (2014). Analiza vremenskih serija i panel podataka, ppt nastavni materijali. Ekonomski fakultet Split
30. Trinh, T.; Nguyen, X.; Sgro, P. (2016): Determinants of nonlife insurance expenditure in developed and developing countries: an empirical investigation, Applied Economics, dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1080/00036846.2016.1181834>
31. Vojković, H. (2007.): Osiguranje od odgovornosti članova uprava, nadzornih odbora i prokurista trgovačkih društava, stručni rad, Zbornik PFZ, 58, (4), str. 1025.-1046.

32. Xie, X. (2015.): China's Property-Liability Insurance Market: Characteristics, Trends, and Efficiency by Ownership, Mihaylo College of Business and Economics California State University, Fullerton, Journal of Risk Management, dostupno na: <http://ssrn.com/abstract=2609607> [30.4. 2016.]
33. <http://institutzaosiguranje.hr/UserFiles/file/institut/Product%20Liability%20i%20D&O%20seminar/pdf%20prezentacija/6%20Piacun.pdf>
34. <https://www.allianz.hr/pravne-osobe/proizvodi/odgovornost/odgovornost-za-neispravan-proizvod/>
35. http://insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/Non-life_Insurance_Data.xlsx
36. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
37. <http://www.euroherc.hr/odgovornost/osiguranje/javna-izvanugovorna-odgovornost>
38. <http://www.generali.hr/stete/osiguranje-opce-odgovornosti>
39. <http://www.hanfa.hr/HR/nav/106/statistika.html>

SAŽETAK

U ovom radu ispitivao se utjecaj odabranih čimbenika na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti. Za uzorak je izabrano 27 europskih zemalja u razdoblju između 2004. i 2015. Istraživanje se temeljilo na dinamičkoj panel analizi. Prema rezultatima istraživanja dohodak i averzija prema riziku imaju pozitivan utjecaj na potražnju za osiguranjem od opće odgovornosti, dok je cijena negativno korelirana sa osiguranjem od opće odgovornosti.

Ključne riječi: osiguranje od opće odgovornosti, čimbenici potražnje za osiguranjem od opće odgovornosti, EU zemlje, panel analiza

SUMMARY

In this paper the influence of selected factors on demand for general liability insurance is studied. There were selected 27 European countries in the period between 2004 and 2015. The study was based on a dynamic panel analysis. According to the research results, income and risk aversion have a positive impact on the demand for general liability insurance, while the price is negatively correlated with general liability insurance's demand.

Key words: general liability insurance, demand factors for general liability insurance, EU countries, panel analysis

POPIS TABLICA

Tablica 1: Pregled neživotnih osiguranja po vrstama u 2015. godini..	24
Tablica 2: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu motornih vozila za 2015. godinu.....	27
Tablica 3: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica za 2015. godinu.....	28
Tablica 4: Pregled osiguranja od odgovornosti za upotrebu plovila za 2015. godinu.....	29
Tablica 5: Pregled ostalih osiguranja od odgovornosti za 2015. godinu.....	31
Tablica 6: Pregled broja polica i osiguravatelja osiguranja od opće odgovornosti u Hrvatskoj.....	34
Tablica 7: Popis zemalja odabranih u uzorak.....	36
Tablica 8: Prikaz odabranih varijabli u modelu.....	39
Tablica 9: Deskriptivna statistika.....	39
Tablica 10: Korelacijska matrica parova varijabli modela osiguranja od odgovornosti.....	41
Tablica 11: Rezultati panel analize (Blundell-Bond procjenitelj) za model osiguranja od opće odgovornosti.....	42

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Udio osiguranja za upotrebu motornih vozila.....	25
Grafikon 2: Prikaz premija osiguranja od opće odgovornosti u Hrvatskoj.....	33
Grafikon 3: Prikaz prosječnog kretanja zavisne varijable po godinama.....	40